

ONDERZOEKSVERSLAG

Rapportage van de toetsing van

Opleiding Leraar Basisonderwijs (PABO)

Croho-registratienummer: 34808

aan het NVAO Accreditiekader

De visitatie vond plaats op 3 en 17 april 2008

Inhoud van het verslag

Identificatie.....	2
Managementsamenvatting.....	3
Bijlage 1: Programma.....	40
Bijlage 2: Documenten.....	43
Bijlage 3: Domeinspecifiek referentiekader.....	44
Bijlage 4: Visitatieteam.....	48
Bijlage 5: Deskundigheid.....	49
Bijlage 6: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	52

De verantwoordelijke teamleider: drs. R. de Lusenet
namens deze,

M. Lathouwers
Certiked-VBI
augustus 2008

Identificatie

Christelijke Hogeschool Ede
Oude Kerkweg 100
6717 JS EDE

Telefoon: (0318) 69 63 00
Website: www.che.nl

Voor kwaliteit verantwoordelijke bestuurder: Drs. J. Korteland

Scope en doel

De visitatie heeft betrekking op:

- Christelijke Hogeschool Ede
- HBO opleiding Leraar Basisonderwijs (PABO)
- Voltijd, deeltijd en duaal
- Locatie Ede

Doel van het onderzoek is te beoordelen in welke mate het NVAO Beoordelingskader (februari 2003) adequaat worden afgedekt.

Teamsamenstelling

Teamleider: drs. R. de Lusenet
Assistent teamleider: drs. P.M. Esveld
Extern deskundigen: dr. C. Vreugdenhil en H.J. Kok
Secretaris: A.J.C. van Noort MA
Studentlid: P.M. de Wilde

Werkwijze

De opleiding heeft een zelfevaluatie opgesteld ten aanzien van de gevisiteerde opleiding, en deze doen toekomen aan het visitatieteam in maart 2008. Het visitatieteam heeft een voorbereidende bijeenkomst gehad. De eerste visitatiedag is uitgevoerd op 3 april 2008 en op 17 april 2008 is de tweede visitatiedag uitgevoerd. Het conceptrapport is op 4 juli 2008 toegezonden aan het management van de opleiding. Op 16 juli 2008 zijn schriftelijke reacties opgesteld door de opleiding, die hebben geleid tot onderhavig definitief rapport.

In de aanloop naar de visitatie is er meerdere keren een bijeenkomst geweest tussen leden van het visitatieteam en vertegenwoordigers van de Hogeschool. Deze bijeenkomsten hadden allen een voorlichtend en planningstechnisch karakter.

Managementsamenvatting

Op 3 en 17 april 2008 heeft een visitatieteam van Certiked een visitatie uitgevoerd bij de opleiding Leraar Basisonderwijs (PABO) van Christelijke Hogeschool Ede. Doelstelling was een toetsing uit te voeren van de kwaliteit van de opleiding, gerelateerd aan het NVAO Beoordelingskader.

Algemeen beeld

De CHE is een Hogeschool die tien opleidingen verzorgt, te weten Verpleegkunde, Leraar Basisonderwijs, Journalistiek, Communicatie, Management Economie & Recht, Godsdienst Pastoraal Werk, Godsdienstleraar, Personeel & Arbeid, Sociaal Pedagogische Hulpverlening en Maatschappelijk Werk & Dienstverlening.

Naast de tien hbo-opleidingen biedt de CHE een hbo-master opleiding en twee lectoraten.

Anno 2008 studeren er zo'n 4200 studenten aan de CHE.

De CHE is vooral ook een christelijke hogeschool. Deze identiteit komt helder en duidelijk naar voren in zowel vorm en inhoud van het onderwijs als de sfeer van de school en ligt er grote nadruk op persoonlijke betrokkenheid van docenten op studenten.

Medewerkers en studenten vormen een leer- en werkgemeenschap die zich richt op:

- het ontwikkelen en verzorgen van hoogwaardig hoger beroepsonderwijs, waardoor studenten en cursisten als persoon en als christen worden gevormd, toegerust en opgeleid tot (startende) professionals
- het ontwikkelen, delen en toepassen van kennis, die zij op commerciële en niet-commerciële basis ter beschikking stelt aan de samenleving, die levensbeschouwelijk pluriform is

Het streefprofiel van de gediplomeerde CHE-student ziet er als volgt uit:

- de student is in staat beroepsmatig gedrag te verantwoorden vanuit een christelijke beroepsvisie, in genuanceerde en respectvolle omgang met andere overtuigingen en standpunten
- de student is gemotiveerd, deskundig, 'bij de tijd' op zijn/haar vakgebied, internationaal georiënteerd, gewetensvol en verantwoordelijk in zijn/haar beroepsuitoefening
- de student heeft een ontwikkeld gevoel voor de niet-materiële kant van het bestaan. De student heeft niet alleen een antwoord op de vraag 'wat moet ik doen om geld te verdienen', maar ook op de vraag 'wie ben ik en waartoe leef ik'

De pabo van de christelijke hogeschool Ede heeft ongeveer 780 studenten(600 voltijd, 130 deeltijd en 50 duaal) en voert als missie:

Een christelijk geïnspireerde, persoonsgerichte, pedagogisch-didactisch en eigentijdse opleiding, waarbij, samen met studenten en scholen, beproefde en nieuwe vormen van christelijk basisonderwijs overgedragen en ontwikkeld worden.

Onder de veertig lerarenopleidingen voor primair onderwijs bevindt CHE-PABO zich bij de beste lerarenopleidingen van Nederland.

Certiked heeft kunnen vaststellen dat in het curriculum veel aandacht geschonken wordt aan vakken, onderwerpen en thema's die de persoonlijke vorming van studenten ondersteunen, zoals ethiek, internationalisering, interculturele communicatie, inzicht in andere levensbeschouwelijke visies en visie op de maatschappij.

De protestants-christelijke identiteit van de school komt op tal van plekken en momenten nadrukkelijk terug in de opleiding en het curriculum is qua opzet en uitvoering van deze identiteit doortrokken zonder dat daarbij sprake is van een evangeliserende houding, maar veel meer van een expliciete set van waarden en normen die hun oorsprong vinden in de Bijbel en protestants-christelijke opvattingen. De visie op het beroep van de opleiding wordt door studenten en oud-studenten herkend en is voor velen een belangrijke reden geweest juist voor deze PABO opleiding te kiezen. Certiked heeft kunnen vaststellen dat de visie op het beroep door het opleidingsteam gedragen en uitgedragen wordt en ondermeer resulteert in een situatie waarbij docenten veel tijd en energie steken in de persoonlijke begeleiding van studenten, die zij allen ook persoonlijk kennen en van wie zij weten wat hen beweegt. De hechte leer- en leefgemeenschap die hiervan het gevolg is wordt door docenten en studenten keer op keer bevestigd in de gesprekken die wij met hen mochten voeren. Certiked beoordeelt het facet studiebegeleiding dan ook als excellent.

In gesprekken met opleidingsmanagement, studenten en docenten is vastgesteld dat diverse stakeholders serieus genomen worden en dat er naar elkaar geluisterd wordt. Op tal van momenten hebben wij kunnen merken dat de PDCA cyclus, daadwerkelijk, formeel en informeel, gehanteerd wordt en dat signalen opgepikt worden en acties tot kwaliteitsverbeteringen het gevolg zijn. Zoals wij hebben kunnen constateren is daarbij sprake van een zekere bevologenheid bij studenten en docenten.

De opleiding is er bijzonder goed in geslaagd de eindkwalificaties te vertalen naar concrete leerdoelen en een sterk en uitgebalanceerd onderwijsprogramma. Naast aantoonbare diepgang worden doelstellingen ook in de breedte van het programma gerealiseerd met gebruikmaking van uitgekende en goed gehanteerde onderwijsconcepten. Ook is ruim voldoende aandacht voor de kenniscomponenten in het programma. Daarom beoordelen wij het facet 2.2 Relatie tussen doelstellingen en inhoud van het programma dan ook als excellent.

De continue interactie met de beroepspraktijk, de daaruit resulterende actualiteit in het programma, de diversiteit aan werkvormen en de afwisselende en uitdagende leeromgeving waar docenten, studenten en oud-studenten blij van geven, de horizontale en verticale samenhang in het programma en het niveau van de toetsing brengen ons er dan ook toe zowel het facet 2.1 Eisen HBO bij het onderwerp Programma als het facet 2.7 Afstemming tussen vormgeving en inhoud en 2.8 beoordeling en toetsing en het facet 3.1 Eisen HBO bij het onderwerp Inzet Personeel als goed te kwalificeren.

De opleiding is er in geslaagd de opleidings/beroepsspecifieke voorzieningen op een kwalitatief en kwantitatief indrukwekkend niveau aan te kunnen bieden. Studenten en docenten zijn daarover dan ook zeer te spreken en het Certiked team beoordeelt deze voorzieningen als goed.

Certiked heeft geconstateerd dat afstudeerders werkelijk op HBO-niveau kunnen opereren en dat de CHE een programma aanbiedt dat door studenten en het afnemende werkveld wordt gewaardeerd.

Naast deze sterke punten, die veelal overtuigend en consistent naar voren kwamen tijdens de visitatie ziet Certiked op enkele onderdelen ruimte voor verdere verbetering.

In de kracht van het opleidingsmodel schuilt potentieel ook een zwakte. Voor medewerkers en studenten is het nog in onvoldoende mate duidelijk hoe het programma is opgebouwd en de verschillende onderdelen met elkaar samenhangen. Meer transparantie daarin en succesvolle communicatie daarover zou een positieve uitwerking kunnen hebben voor een nog betere benutting van het overigens sterke onderwijsprogramma.

Een punt van zorg is de beleefde werkdruk bij medewerkers van de opleiding. Het gevaar bij dit punt is onderkend door de leiding van de opleiding en mogelijke acties worden ontwikkeld en zijn inmiddels al hier en daar ondernomen. Een ander punt van aandacht betreft de beschikbare ICT voorzieningen voor studenten. Ook dit punt is onderkend en wordt er aan oplossingen gewerkt.

Samenvattend heeft Certiked op alle facetten, en daarmee ook op alle onderwerpen uit het Beoordelingskader een positieve beoordeling kunnen geven.

Daarmee concludeert het visitatieteam van Certiked dat de opleiding Leraar Basisonderwijs (PABO) Voltijd, Deeltijd en Duaal van de Christelijke Hogeschool Ede in het geheel het NVAO Beoordelingskader adequaat afdekt.

Overzicht van Certiked beoordelingen voltijd, deeltijd en duaal van de opleiding Leraar Basisonderwijs

Onderwerp en facet	Voltijd	Deeltijd	Duaal
Doelstellingen opleiding	Positief	Positief	Positief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Domeinspecifieke eisen ▪ Niveau: Bachelor ▪ Oriëntatie HBO 	v	v	v
	v	v	v
	v	v	v
Programma	Positief	Positief	Positief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eisen HBO ▪ Relatie doelstellingen / inhoud ▪ Samenhang programma ▪ Studielast ▪ Instroom ▪ Duur ▪ Afstemming vormgeving / inhoud ▪ Beoordeling en toetsing 	g	g	g
	e	e	e
	g	g	g
	v	v	v
	v	v	v
	v	v	v
	g	g	g
	g	g	g
Inzet van personeel	Positief	Positief	Positief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eisen HBO ▪ Kwantiteit personeel ▪ Kwaliteit personeel 	g	g	g
	v	v	v
	v	v	v
Voorzieningen	Positief	Positief	Positief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Materiële voorzieningen ▪ Studiebegeleiding 	g	g	g
	e	e	e
Interne kwaliteitszorg	Positief	Positief	Positief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Evaluatie resultaten ▪ Maatregelen tot verbetering ▪ Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld 	v	v	v
	v	v	v
	v	v	v
Resultaten	Positief	Positief	Positief
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gerealiseerd niveau ▪ Onderwijsrendement 	v	v	v
	v	v	v

DCBO: positief

Bevindingen

Voor de NVAO-onderwerpen zijn hieronder de bevindingen van het visitatieteam weergegeven. Steeds zijn in de 'blokken' de NVAO-criteria aangegeven die bij betreffend onderwerp en facetten horen, is een beschrijving gegeven van de bevindingen en wordt vervolgens een beoordeling ten aanzien van het betreffend facet gegeven.

Daarbij dient in ogenschouw genomen te worden, dat voldoende te interpreteren is als: voldoet aan de eisen. De waardering 'goed' wordt gegeven op het moment dat er duidelijk sprake is van een beoordeling die daar bovenuit stijgt. De waardering 'excellent' wil zeggen dat voor dat facet betreffende opleiding een voorbeeldfunctie in Nederland vervult.

Tenzij expliciet anders staat aangegeven gelden de bevindingen voor zowel de voltijd, de deeltijd als de duale opleiding.

1. Onderwerp: doelstellingen opleiding

1.1 Domeinspecifieke eisen

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De CHE acht zichzelf in haar missie geslaagd wanneer gediplomeerde studenten voldoen aan de volgende karakteristieken:
 - Ze zijn in staat hun beroepsmatige gedrag te verantwoorden vanuit een christelijke visie op het beroep, in genuanceerde en respectvolle omgang met andere overtuigingen en standpunten;
 - Ze zijn gemotiveerd, deskundig, bijdetijds op hun vakgebied, internationaal georiënteerd, gewetensvol en verantwoordelijk in hun beroepsuitoefening;
 - Ze hebben een ontwikkeld gevoel voor de niet-materiële kant van het bestaan. Zij hebben niet alleen een antwoord op de vraag: ‘Wat moet ik doen om geld te verdienen’’, maar ook op de vraag: ‘Wie ben ik en waartoe leef ik?’. Van daaruit zijn zij bewogen met de medemens.
- De CHE-Pabo heeft voor zichzelf de volgende missie geformuleerd: Een christelijk geïnspireerde, persoonsgerichte, pedagogisch-didactisch en eigentijdse opleiding, waarbij we samen met studenten en scholen beproefde en nieuwe vormen van christelijk basisonderwijs overdragen en ontwikkelen.
- De opleiding streeft de integratie van drie perspectieven na, die, zo vindt de opleiding, moeilijk verenigbaar zijn, namelijk:
 - het vak-/vormingsperspectief: de inhouden zoals deze in de vak- en vormingsgebieden zijn ontwikkeld;
 - het kindperspectief: de ontplooiing van het unieke kind;
 - het samenlevingsperspectief: de toerusting met kennis en vaardigheden, gericht op maatschappelijk en sociaal functioneren.
- Het beroepsbeeld is hetgeen de opleiding samen met het werkveld voor ogen heeft voor de toekomst. De leraar vervult verschillende rollen, namelijk die van pedagoog, didacticus, samenwerkend teamlid, onderzoeker en reflectieve professional. Dat doet hij in een context die aan verandering onderhevig is. Welke ontwikkelingen in en rond de school van invloed zijn op de professionele taakopvatting van de leraar blijkt uit de visie die de opleiding heeft over hoe de samenleving er in 2012 zal uitzien.
- In de Wet BIO (Wet op de Beroepen in het Onderwijs) liggen de competenties vast waarvoor de studenten worden opgeleid.
- Deze competenties, ook wel de SBL-competenties genoemd (SBL = Stichting Beroepskwaliteit Leraren), zijn aangevuld met één specifieke CHE-Pabo competentie. Het betreft een competentie die betrekking heeft op de christelijke identiteit.
- Alle drie de opleidingsvarianten baseren zich op de volgende competenties:
 0. Identitair competent
 1. Interpersoonlijk competent
 2. Pedagogisch competent
 3. Vakinhoudelijk en didactisch competent
 4. Organisatorisch competent
 5. Competent in het samenwerken met collega's
 6. Competent in het samenwerken met de omgeving
 7. Competent in reflectie en ontwikkeling
- De toevoeging van deze competentie is gebeurd in afstemming met de beroepspraktijk.
- De competenties zijn vertaald in gedragsindicatoren. Ook dit is gebeurd in overleg met het werkveld in de vorm van de werkveldcommissie. Deze commissie komt meerdere keren per jaar bijeen.

- De CHE-Pabo heeft in het Beleidsplan internationalisering focuslanden binnen Oost-Europa aangewezen. Het doel hiervan is nadere oriëntatie mogelijk te maken op de eindkwalificaties van de lerarenopleidingen in deze landen. In het kader van internationalisering onderhouden ook docenten internationale contacten.
- Uit de resultaten van de keuzegids Hoger Onderwijs blijkt dat de studenten tevreden zijn over de mate waarin ze tijdens de opleiding een helder beeld krijgen van de arbeidsmarkt (scores: 7,6 (VT), en 7,2 (DT)).
- De opleiding hecht eraan het onderwijs vorm en inhoud te geven in nauw overleg en wisselwerking met vertegenwoordigers uit het werkveld. De contacten met het werkveld krijgen vorm door middel van de werkveldadviesraden (WAR), contacten met alumni, het bezoeken van stage-instellingen, stagebureau en gastcolleges.
- De opleiding heeft twee werkveldadviesraden. WAR 1 bestaat uit bovenschoolse managers, met wie voornamelijk beleidsmatige en strategische onderwerpen worden besproken. WAR 2 bestaat uit Interne Coaches (ICO's), en leraren basisonderwijs met een staftaak op het gebied van begeleiding. Met hen worden voornamelijk curriculumzaken en begeleidingszaken besproken. De werkveldadviesraden bestaan uit vertegenwoordigers uit stagescholen en uit het opleidingsdocententeam van de Pabo. De adviesraden komen gemiddeld vier keer per studiejaar bijeen.
- Omdat alumni in de eerste jaren na hun opleiding veel kennis en ervaring opdoen die van belang zijn voor de opleiding, onderhoudt men contact met de oud-studenten die werkzaam zijn in de praktijk. Minimaal een keer per jaar wordt een alumnibijeenkomst gehouden waarbij gevraagd wordt te reflecteren op het curriculum in relatie tot de opgedane werkervaring. Naar aanleiding hiervan adviezen ten aanzien van het curriculum te formuleren.
- Studenten worden tijdens hun stage regelmatig bezocht door een docentbegeleider (C-school) of een relatiebeheerder (A- en B-scholen; voor een toelichting op A-, B- en C-scholen zie facet 4.2). Dit contact tussen opleidingsdocenten en het werkveld wordt gezien als mogelijkheid om tot afstemming te komen in de begeleiding van de individuele student.
- Het stagebureau heeft frequent contact met de diverse stage-instellingen met als doel de instellingen te informeren over de opleiding en de studenten adequaat te plaatsen op de stagescholen.
- Vanuit hun specialistische kennis of werkervaring worden gastdocenten ingezet.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Het visitatieteam heeft het opleidingsprofiel beoordeeld en heeft kunnen vaststellen dat de eindkwalificaties aansluiten bij de eisen uit de beroepspraktijk. Het visitatieteam beoordeelt het facet '**Domeinspecifieke eisen**' op grond van het voorgaande daarom als **voldoende**.

1.2 Niveau

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De opleiding heeft aan het visitatieteam een matrix verstrekt waarin de koppeling wordt gelegd tussen de SBL-competenties en de Dublin Descriptoren. Conform deze matrix heeft de opleiding op dezelfde wijze inzichtelijk gemaakt wat de relatie is tussen de identitaire competentie en de Dublin Descriptoren. Deze informatie is hieronder opgenomen. Voor een volledig inzicht in de relatie tussen de Dublin Descriptoren en alle competenties wordt verwezen naar bijlage 3.

Dublin Descriptor:	CHE-competentie: Identitair competent
Kennis en inzicht	- Bijbelse, kerkhistorische en niet -christelijk religieuze opvattingen - morele en godsdienstige ontwikkeling
Toepassen kennis en inzicht	...gebruikelijke school- en klassenrituelen en open settings (vertellingen, dag- en weekopeningen, vieringen)
Oordeelsvorming	...christelijk geïnspireerde visie aangeven, verantwoord en in relatie brengen met niet-religieuze opvattingen en gebeurtenissen
Communicatie	- belangrijke Bijbelse en religieuze noties - doelgroep (leerlingen, ouders, collega's derden)
Leervaardigheden	... eigen onderwijspraktijk en kunnen inschakelen van professionele leervormen (o.a. via intervisie, supervisie)

- Aan de hand van stage- en afstudeeropdrachten toetst de opleiding in welke mate het eindniveau van de studenten van het curriculum overeenkomt met het hbo-niveau. De opleiding oordeelt hierover positief. Dit beeld wordt bevestigd in de informele en formele contacten die de opleiding onderhoudt met het werkveld.
- Uit een onderzoek onder afgestudeerden blijkt dat zij overwegend tevreden zijn over het niveau van de opleiding. Vertegenwoordigers van WAR 1 en WAR 2 onderschrijven dit.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De eindkwalificaties sluiten aan bij algemeen geaccepteerde beschrijvingen en weerspiegelen het hbo-niveau. Het visitatieteam beoordeelt het facet '**Niveau**' daarom als **voldoende**.

1.3 Oriëntatie HBO

De eindkwalificaties van de opleiding zijn mede ontleend aan de door of met het relevante beroepenveld opgestelde beroepsprofielen en/of beroepscompetenties.

Een HBO-bachelor heeft de kwalificaties voor het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar in een specifiek beroep of in een samenhangend spectrum van beroepen waarvoor een HBO-opleiding vereist of dienstig is.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Het doel van de CHE-Pabo is “een christelijk geïnspireerde, persoonsgerichte, pedagogisch-didactisch en eigentijdse opleiding te zijn, waarbij samen met studenten en scholen beproefde en nieuwe vormen van christelijk basisonderwijs overgedragen en ontwikkeld worden”.
- Certiked is van mening dat de doelstellingen en eindkwalificaties van de opleiding het niveau van de beginnend beroepsbeoefenaar in voldoende mate weerspiegelen. Het eindniveau is in concrete termen uitgewerkt.
- Van de afgestudeerden is 73% tevreden tot zeer tevreden over de basis die de opleiding biedt om te starten op de arbeidsmarkt. 13% is neutraal (uit Afgestudeerdenonderzoek CHE 2007).
- Van de afgestudeerden 2007 had 98% ten tijde van de visitatie betaald werk. 87% van hen was leraar in het basis- dan wel speciaal basis-, of voortgezet onderwijs. 13% bekleedde een andere functie.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De kwalificaties uit de verschillende beroepsprofielen zijn onder andere aan de hand van gesprekken met werkveldvertegenwoordigers tot stand gekomen en weerspiegelen het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar. De beroepskwalificaties worden breed gedragen door het werkveld. De opleiding evalueert aan de hand van stages en afstudeeropdrachten in welke mate het beoogde eindniveau wordt gerealiseerd. Het visitatieteam beoordeelt op grond van deze bevindingen de **HBO-oriëntatie** van de eindkwalificaties als **voldoende**.

Beoordeling van het onderwerp ‘Doelstellingen opleiding’

Het visitatieteam is van mening dat voor de opleiding een goede basis is gelegd met de gebruikte Dublin Descriptoren en SBL-competenties, aangevuld met de specifieke CHE-Pabo competentie. Deze competenties zijn in overleg met het werkveld tot stand gekomen en zijn passend bij het bachelorniveau. Ze zijn afgestemd op de beginnend beroepsbeoefenaar. Alle facetten van het onderwerp ‘Doelstellingen opleiding’ zijn als voldoende beoordeeld. Daarom beoordeelt het visitatieteam dit onderwerp ook als geheel positief.

2. Onderwerp: programma

2.1 Eisen HBO

Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats via vakliteratuur, aan de beroepspraktijk ontleend studiemateriaal en via interactie met de beroepspraktijk en/of (toegepast) onderzoek.

Het programma heeft aantoonbare verbanden met actuele ontwikkelingen in het vakgebied / de discipline.

Het programma waarborgt de ontwikkeling van beroepsvaardigheden en heeft aantoonbare verbanden met de actuele beroepspraktijk.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- In het onderwijsbeleid van de CHE wordt 'afstemming op de beroepspraktijk' als centrale doelstelling genoemd. De missie van de CHE is samengevat in de volgende drie kernwoorden:
 - relatie (persoonlijk gekend worden, toegankelijkheid van docenten)
 - inhoud (kennis van en visie op het beroep)
 - verantwoordelijkheid (betrokkenheid op de samenleving)
- De opleiding wordt in drie varianten aangeboden: voltijd (hierna VT), deeltijd (hierna DT) en duaal (hierna DU). In september 2005 is het vernieuwde curriculum VT van start gegaan. Per september 2008 zal het gehele VT-curriculum vernieuwd zijn. Ook de DT opleiding is vernieuwd, in samenwerking met de Gereformeerde Hogeschool Zwolle. Het vernieuwde eerste jaar is eveneens in september 2005 gestart en voor de DT geldt dat per september 2008 het nieuwe programma in het vierde jaar geïmplementeerd zal worden. De vernieuwing van de DU variant is begonnen in het studiejaar 2007-2008. Dat betekent dat de gehele vernieuwing zal zijn voltrokken in studiejaar 2009-2010.
- Ten behoeve van alle varianten wordt gebruik gemaakt van studieboeken, artikelen, readerteksten en internetsites. Tot op heden wordt vooral gebruik gemaakt van Nederlandstalige literatuur, maar vanaf studiejaar 2008-2009 wordt eveneens Engelstalige literatuur gebruikt. Het visitatieteam beoordeelt de voorgeschreven literatuur als ter zake relevant en actueel.
- In alle varianten wordt nadrukkelijk een relatie gelegd met de beroepspraktijk door uit te gaan van ofwel kritische beroepssituaties (VT en DU) ofwel kenmerkende beroepssituaties (DT).
- Jaarlijks worden de onderwijsprogramma's en de literatuurlijst beoordeeld op actualiteit en waar nodig of gewenst daaraan aangepast.
- VT en DT studenten lopen in elk jaar stage. Ook aan elke minor in leerjaar 3 en 4 is een stage gekoppeld van twee dagen per week. Hierin werken studenten eveneens aan onderzoeksproducten.
- DU studenten wisselen gedurende hun opleiding van basisschoolgroep en (voor zover de werksituatie het toelaat) ook van schooltype. Daarnaast wordt de koppeling tussen theorie en praktijk mede geborgd door intervisie en supervisie.
- De CHE-Pabo heeft, in overleg met het werkveld, de stagescholen in drie categorieën ingedeeld, namelijk de A-, B-, en C-scholen. De A-school is een lerende school. Het betreft scholen die worden gezien als partner in de opleiding van studenten. De B-school is een begeleidingsschool waar, evenals bij de A-scholen, een interne coach/opleider (ICO) is aangesteld. De CHE-Pabo leidt de leerkrachten uit de partnerschool op tot ICO. Daarnaast worden voor ICO's een aanvullende opleiding als videobegeleider en terugkomdagen georganiseerd. De C-school is een gekwalificeerde stageschool.
- In het studiejaar 2007-2008 kozen 40 van de 100 studenten voor een stage bij een A-school. Ze krijgen dan informatie van een van deze zeven A-scholen en gaan vervolgens met de relatiebeheerder naar de school, zodat kan worden beoordeeld of het een goede match is. Van de studenten wordt meer gevraagd als ze bij een A-school stage lopen.

- In het laatste studiejaar voeren studenten een afstudeeronderzoek uit in de beroepspraktijk. De reader die hierop voorbereid, wordt reeds vanaf het eerste studiejaar gebruikt. In het laatste jaar worden studenten ook door middel van colleges voorbereid op het doen van onderzoek. In het nieuwe curriculum is een onderzoekslijn ontwikkeld voor leerjaar 1 tot en met 3, wat zal uitmonden in het afstudeeronderzoek in het vierde jaar.
- Uit de Keuzegids Hoger Onderwijs (hierna Keuzegids) blijkt dat slechts een klein deel van de studenten vindt dat de opleiding onvoldoende aansluit bij actuele ontwikkelingen (4% bij VT, 8% bij DT, gegevens DU niet beschikbaar). Studenten vinden over het algemeen dat ze voldoende contact hebben met de beroepspraktijk tijdens de opleiding en dat het studiemateriaal inhoudelijk van voldoende kwaliteit is.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Het visitatieteam stelt vast dat beroeps- en praktijkgerichtheid goed verweven zijn in het programma. Studenten worden gedurende hun opleiding geconfronteerd met de beroepspraktijk en er is sprake van een actueel onderwijsprogramma. De praktijkgerelateerde cases zijn goed uitgewerkt in kritische beroepssituaties en er is ruime aandacht voor onderzoek. De opleiding maakt gebruik van recente en relevante literatuur, alhoewel het aandeel internationale literatuur nog beperkt is. De student wordt jaarlijks in contact gebracht met de praktijk en de stages zijn goed verzorgd. De studenten zijn tevreden over de actualiteit en de praktijkgerichtheid van de opleiding. Op grond van het voorgaande beoordeelt het visitatieteam het facet ‘ **eisen HBO**’ als **goed**.

2.2 Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma.

De inhoud van het programma biedt de studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- In programmamatrices, die deel uitmaken van het Opleidingsplan, heeft de opleiding de relatie weergegeven tussen programmaonderdelen en de competenties. Hieruit blijkt dat alle competenties in de opleiding worden afgedekt.
- In de studiehandleidingen is voor elk programma aangegeven aan welke competenties wordt gewerkt en op welk niveau deze behaald dienen te worden.
- Uit de programmamatrices blijkt eveneens dat de competenties gespreid zijn over het gehele programma.
- De competenties zijn toetsbaar gemaakt, doordat in iedere studiehandleiding is aangegeven welke (gedrags)indicatoren waarneembaar moeten zijn aan het eind van het betreffende onderwijsprogramma.
- Van de competenties zijn leerdoelen afgeleid. Dit is voor alle onderwijsprogramma's gedaan. De leerdoelen hebben zowel diepgang als breedte. Het visitatieteam is van mening dat de opleiding op dit punt een bijzondere prestatie neerzet, omdat diepgang nog wel eens ten koste kan gaan van breedte en vice versa. De CHE-Pabo biedt echter een curriculum dat aantoonbaar diep én breed is, waarbij de aandacht voor een stevige kenniscomponent fundamenteel is.

- De opleiding is er daarnaast op gericht de studenten toe te rusten met zelfstandige leer- en denkstrategieën. Dit wordt gerealiseerd in drie verschillende leeromgevingen, namelijk:
 - leeromgevingen met docenten (colleges, werkgroepen, practica en instructielessen);
 - coöperatieve leeromgevingen, waarin studenten samenwerken aan een taak of aan het oplossen van een probleem (taakgroepen, onderwijsgroepen in probleemgestuurd onderwijs);
 - zelfinstructie-omgevingen, waarbij geen docent aanwezig is en waarbij gebruik wordt gemaakt van schriftelijk materiaal en multimediale leeromgevingen.
- Gedurende alle jaren wordt aandacht besteed aan internationalisering in het curriculum:
 - 1^e jaar: in de vorm van oriëntatie op wat er in het buitenland op het vakgebied gebeurt, bijvoorbeeld: hoe zit de onderwijsstructuur in een bepaald Europees land in elkaar?
 - 2^e jaar: alle studenten gaan naar het buitenland. In de laatste jaren zijn onder andere Turkije, Schotland en Hongarije bezocht.
 - 3^e jaar: de internationale focus wordt gerealiseerd door middel van de minoren. Men moet bijvoorbeeld binnen de kaders van een minor een buitenlands aspect bestuderen.
 - 4^e jaar: de student kan drie maanden in het buitenland studeren aan de hand van een opdracht. In de praktijk wordt hier alleen (en in beperkte mate) door de VT studenten gebruik van gemaakt.
- In het kader van internationalisering onderhouden docenten internationale contacten. Het is ook de bedoeling een start te maken met het organiseren van docentuitwisselingen.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Het visitatieteam is er van onder de indruk dat de opleiding aantoonbare diepgang heeft en tegelijkertijd in de breedte ook haar doelstellingen weet te bereiken. De diverse concepten die ten grondslag liggen aan de opleiding zijn bijzonder goed toegepast. Het visitatieteam heeft eveneens vastgesteld dat er een prima borging van de kenniscomponent is. Daarom beoordeelt het visitatieteam het facet **'Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma'** als **excellent**.

2.3 Samenhang programma

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- In het curriculum van de VT en DU varianten worden de volgende vijf leerlijnen onderscheiden: integrale leerlijn, portfoliopleerlijn, conceptuele (kennis-) leerlijn, vaardighedenleerlijn en vormingsleerlijn. Hieronder worden ze toegelicht:
 - Integrale leerlijn (inclusief stage/werkplek): integrale opdrachten gekoppeld aan de praktijk;
 - Portfoliopleerlijn: studieloopbaanbegeleiding (SLB);
 - Conceptuele (kennis-) leerlijn: concepten en kennis die ten grondslag liggen aan het beroep;
 - Vaardighedenleerlijn: deelvaardigheden van het beroep;
 - Vormingsleerlijn: activiteiten binnen en buiten de CHE, gericht op persoonlijke, levensbeschouwelijke en culturele vorming (geldt alleen voor VT).
- De leerlijnen worden in iedere fase van de (major) opleiding in samenhang aangeboden, in het kader van kritische beroepssituaties (VT) of kenmerkende beroepssituaties (DU).
- In de DT wordt gewerkt vanuit kenmerkende situaties die voortkomen uit de vak- en vormingsgebieden in het basisonderwijs.

- In het VT programma wordt eveneens het PIT-ZIP model toegepast. PIT staat voor Praktijk in Theorie en vice versa. Dit wordt vormgegeven doordat de major een stageplekvolgend programma kent. Hierdoor worden theorie en praktijk meer op elkaar betrokken. De Z staat voor Zelfverantwoordelijkheid, zelfstudie en eigen keuzes, die de student maakt voor de fase startbekwaam. I staat voor Integrale opdrachten, die de kern van de studie vormen en waarin rond kenmerkende en kritische beroepssituaties meerdere competenties worden geoefend in authentieke contexten. Tot slot de P, die staat voor Persoonlijke, culturele en levensbeschouwelijke vorming. Dit komt in het hele programma terug, soms expliciet, soms meer impliciet als onderdeel van opdrachten en onderzoeken. Het PIT-ZIP model is bedoeld om de lessen te laten aansluiten bij de stageplek waar de student op dat moment zit.
- De opleiding is ingedeeld in drie fasen: opleidingsgeschied (competentieniveau 1), beroepsgeschied (competentieniveau 2) en startbekwaam (competentieniveau 3). De inhoud van het curriculum is in elke opleidingsfase afgestemd op het bijbehorende competentieniveau, waardoor opklimming in moeilijkheidsgraad is gewaarborgd.
- De fase opleidingsgeschied beslaat het gehele eerste leerjaar en heeft een oriënterend karakter (VT, DT en DU). De fase beroepsgeschied omvat het gehele tweede leerjaar en het eerste semester van het derde leerjaar (geldt voor VT; voor DT en DU geldt dat de fase beroepsgeschied het gehele tweede en derde leerjaar beslaat). In het eerste semester van het derde jaar specialiseert de student zich in de problematiek van het jonge óf het oudere kind. De fase startbekwaam begint in het tweede semester van het derde leerjaar (voor VT; voor DT en DU start deze fase na het derde leerjaar). Het curriculum staat in de laatste fase van de opleiding in het teken van verbreding en verdieping. Studenten maken een keuze uit de volgende minoren:
 - SEN-CE: Special educational needs – Christian education;
 - TalenT: communicatie en meertaligheid;
 - Nu Leren: nieuwe media, wetenschap en techniek;
 - Multi-Culti: multiculturele samenleving, oriëntatie op docent godsdienst;
 - Jong Management: oriëntatie op leiding geven in het onderwijs;
 - Onderwijsplein: de lerende organisatie en onderwijsconcepten.
- In de minor doen studenten onderzoek vanuit theorie en praktijk binnen een aantal voor de minor relevante kennisdomeinen. Daarna kiezen studenten enkele verbredingsminoren die door de CHE hogeschoolbreed worden aangeboden.
- Zowel studenten als docenten zijn gevraagd de samenhang in het programma te beschrijven. Gezien het feit dat dit slechts deels lukte, trekt het visitatieteam de conclusie dat de integratie binnen het programma onvoldoende herkenbaar en daardoor onvoldoende reproduceerbaar is. De grondslagen die hebben geleid tot de wijze waarop de samenhang wordt vormgegeven maken daarentegen een doorwrochte indruk. Hieruit maakt het visitatieteam op dat de communicatie op dit punt nog niet optimaal is geweest, waardoor nog niet alle voordelen ervaren worden.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Het visitatieteam is van mening dat de samenhang en integratie bijzonder goed toegepast zijn, maar nog onvoldoende reproduceerbaar zijn voor zowel studenten als docenten. Als de communicatie hierover wordt geoptimaliseerd, kan de opleiding ook alle voordelen hiervan ervaren. Het visitatieteam heeft met tevredenheid geconstateerd dat onderdelen van het programma op elkaar voort bouwen en dat de moeilijkheidsgraad gedurende het programma toe neemt. De toepassing van leerlijnen maakt dat er in de opleiding horizontaal (binnen het studiejaar) en verticaal (tussen de studie jaren) een sterke verwevenheid ontstaat. Op grond van het voorgaande beoordeelt het visitatieteam het facet ‘**Samenhang**’ als **goed**.

2.4 Studielast

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De inrichting van het programma is zodanig dat de studenten de opleiding in de daarvoor gereserveerde tijd kunnen halen. De studielast is evenwichtig gespreid over de leerjaren, semesters en blokken. Daarnaast zijn er verschillende studietrajecten waarmee tegemoet wordt gekomen aan de verschillen in vooropleiding, studietempo en –niveau.
- Het toetsbeleid is gericht op afwisseling in toetsvormen en uitvoerbaarheid. De toetsen zijn evenwichtig gespreid over de blokken en semesters. In elk semester vindt zowel formatieve als summatieve toetsing plaats.
- De studieloopbaanontwikkeling wordt bevorderd door coaching op studievoortgang en studievaardigheden. De studieloopbaanbegeleiding is erop gericht studenten een reëel beeld te geven van hun vorderingen. Na leerjaar 1 krijgt de student een onderbouwd studieadvies. In de Duale opleiding vindt intervisie en supervisie plaats.
- Studenten beoordelen in de Keuzegids de haalbaarheid om het eerste jaar dan wel de gehele opleiding af te ronden binnen de tijd die ervoor gerekend wordt als voldoende. Over de spreiding van de studielast binnen een studiejaar is men minder positief, zo blijkt uit de Pilot landelijke studentenenquête 2007. Ruim de helft van de studenten is hier ontevreden over. Om de studeerbaarheid te verbeteren is de opleiding van plan om het aantal toetsmomenten meer te spreiden over het jaar.
- De DT studenten geven in gesprekken met het visitatieteam aan dat ze de combinatie van werk en studie pittig vinden. Soms valt een vak zwaarder uit dan de begrote studiebelasting, maar geen van de studenten heeft een gevoel van overbelasting.
- De VT studenten geven aan dat de vakken hun over het algemeen minder tijd kosten dan was begroot. Het begin van de studie ervaren ze als zwaar (“je werkt je over de kop”), maar naarmate de studie vordert wordt het steeds beter te doen. Alle studenten onderschrijven dat het prima te halen is als je alles netjes bijhoudt.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Op basis van bovenstaande bevindingen beoordeelt het visitatieteam het facet ‘**Studielast**’ als **voldoende**.

2.5 Instroom

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten: VWO, HAVO, middenkaderopleiding of specialistenopleiding (WEB) of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Studenten die zich aanmelden voor VT of DT en de vereiste vooropleiding hebben (diploma, havo, vwo of mbo-4) worden toegelaten tot de vierjarige opleiding. Studenten die niet voldoen aan de toelatingseisen maar 21 jaar of ouder zijn, kunnen een toelatingsexamen voor het HBO afleggen.
- Studenten die in het bezit zijn van een Pabo-propedeuse worden na een intakegesprek met de teamleider in leerjaar 2 (VT of DT) geplaatst.
- Studenten met vooropleiding vwo of Evangelische Hogeschool en studenten die (delen van) een HBO of WO hebben gevolgd, komen in aanmerking voor een studietraject van 3,5 jaar. Een assessment kan deel uitmaken van de toelatingsprocedure.
- Studenten met een MBO-4 diploma volgen gedurende het eerste semester van leerjaar 1 (VT) een eigen programma, dat is toegesneden op de kwalificaties van een MBO-er. Daarna volgt de overstap naar de reguliere route voor havisten.
- Bij DT-studenten wordt op basis van hun vooropleiding bepaald in welk jaar de student kan instromen. Ook kan het EVC-traject gevolgd worden.
- Tot de Duale opleiding worden studenten met het diploma onderwijsassistent (MBO-4) toegelaten, indien zij een baan hebben als onderwijsassistent in het primair onderwijs, voor drie dagen per week. Zij beginnen in het eerste duale jaar (inhoudelijk vergelijkbaar met leerjaar 2 van VT) na een verkort assessment dat gebaseerd is op de competentielijst van leerjaar 1 VT. Dit geldt ook voor zij-instromers in het beroep met een adequate vooropleiding.
- Instromen op een andere manier kan via een EVC-procedure. Een assessor bepaalt de competenties die reeds aanwezig zijn. Het advies dat daaruit voortkomt, is bepalend voor de studieroute die de student gaat volgen.
- Het vrijstellingenbeleid is onderdeel van de Examenregeling. Studenten die kunnen aantonen dat zij de doelstellingen of competenties van een bepaald onderwijsprogramma elders verworven hebben, kunnen bij de examencommissie een verzoek om vrijstelling indienen. Dit geldt met name voor studenten van DT en DU die afkomstig zijn uit andere beroepsgroepen. De examencommissie vraagt advies aan de betrokken docent.
- In het eerste studiejaar is er een homogene benadering van de instroom. Daarna is er een heterogene benadering die afgestemd is op de individuele leerstijlen. Het visitatieteam heeft er waardering voor dat de opleiding differentieert naar 'bloedgroepen'.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De opleiding voldoet aan de wettelijke vereisten ten aanzien van instroom. Daarnaast streeft de opleiding ernaar het programma adequaat op de diverse vooropleidingen te laten aansluiten. Daarom beoordeelt het visitatieteam het facet '**Instroom**' als **voldoende**.

2.6 Duur

De opleiding voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum: 240 studiepunten.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Alle opleidingsvarianten hebben een omvang van 240 EC's. Ieder semester heeft 30 studiepunten, elk leerjaar heeft 60 studiepunten. Voor de VT opleiding geldt dat de major 180 EC's omvat en de minor 60 EC's.
- Van alle varianten is een studiehandleiding beschikbaar waarin een verantwoording staat van de te investeren studietijd, afgeleid van het aantal studiepunten dat voor een programma gehaald kan worden.
- Het aantal contactmomenten per studiepoint neemt in de loop van de opleiding af. In leerjaar 1 en 2 betreft het aantal contacturen 10 tot 12. In leerjaar 3 zijn er 6 tot 8 contacturen en in leerjaar 4 zijn er nog 2 tot 4 contacturen per week.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De opleiding voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum. Daarom beoordeelt het visitatieteam het facet '**Studieduur**' als **voldoende**.

2.7 Afstemming tussen vormgeving en inhoud

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen.

De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Het didactisch concept is gebaseerd op een integrale benadering van het beroep.
- De opleidingsdidactiek wordt door de opleiding getypeerd als: leren *in* de praktijk, leren *van* de praktijk en leren *voor* de praktijk. Voor de ontwikkeling van de onderwijsprogramma's betekent dit onder andere dat de beroepspraktijk een centrale plaats heeft en dat de SBL-competenties het uitgangspunt vormen. Daarnaast wil men een krachtige leeromgeving aanbieden en hecht men aan zelfreflectie.
- De vertaling van het didactisch concept uit zich onder andere in een integrale leerlijn met integrale opdrachten waarbij kenmerkende en kritische beroepssituaties (VT en DU) bestudeerd worden. In de hoorcolleges, werkcolleges en werkgroepen leren studenten om theorie aan praktijk te koppelen. De stage wordt er steeds bij betrokken.
- In DT worden kenmerkende beroepssituaties bestudeerd, die afgeleid zijn van de basisschoolvakken. Deze zijn in leerlijnen uitgewerkt en worden lineair bestudeerd.
- De studenten werken in hoorcolleges, werkcolleges, werkgroepen, practica en in zelfstudie aan de verschillende leerlijnen. Er is gekozen voor een afwisseling van werkvormen om het zelfgestuurd leren te bevorderen, evenals de integratie van kennis, het leren van specifieke beroepsvaardigheden en het samenwerken in een team.
- De opleiding vindt het belangrijk dat studenten gekend worden en zich gekend voelen. Daartoe heeft de opleiding relatief veel geïnvesteerd in contactmomenten, een individuele benadering van studenten en een structurele aanpak van studieloopbaanbegeleiding.

- De stage is geïntegreerd in de verschillende leerlijnen in de major, de minor (VT) en in de kenmerkende beroepssituaties (DT). In de Duale opleiding is de student als leerkracht of onderwijsassistent lerend bezig in de praktijk, waardoor het leren op de werkplek een integraal onderdeel vormt van de studie.
- Uit de gegevens van de Keuzegids blijkt dat de studenten tevreden zijn over de mate waarin de opleiding hen aanzet tot actief leren toepassen van de leerstof en ze voelen zich redelijk aangezet tot een kritische houding. Vooral de VT studenten zijn van mening dat er genoeg tijd ingeruimd wordt voor het oefenen van praktische vaardigheden. Dat de DT studenten dit minder hoog waarderen is aannemelijk te maken doordat het voor deze studenten minder noodzakelijk is in de opleiding aandacht te besteden aan praktische vaardigheden aangezien zij allen werkzaam zijn in de praktijk. Niettemin zou de minder hoge waardering (een 6,3) een indicatie kunnen zijn dat dit niet geheel overeenstemt met de behoefte van de studenten.
- Ruim 80% van de studenten vindt dat er voldoende afwisseling is in werkvormen.
- Aangezien ruim 50% van de studenten van mening is dat de studielast binnen een studiejaar onvoldoende gespreid is, is dit aanleiding voor de opleiding om in 2008 hier nader onderzoek naar te doen.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De uitgangspunten van het onderwijsconcept waarbij de leerlijnen leidend zijn, zijn herkenbaar in het programma. Eerder is al opgemerkt dat de benoembaarheid nog verder kan toenemen. De opzet van de leerlijnen is logisch en consistent. De gekozen werkvormen sluiten goed aan bij de leerdoelen en zijn zeer afwisselend. Er is veel aandacht voor individuele inbreng en communicatie. Daarom beoordeelt het visitatieteam het facet **'Afstemming tussen vormgeving en inhoud'** als **goed**.

2.8 Beoordeling en toetsing

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De toetsing heeft drie doelstellingen: als selectie-instrument, als leermiddel en voortgangscntrole en als kwalificeringsinstrument. Met de toets als selectie-instrument wordt bepaald of de student aan een volgende fase van de opleiding kan beginnen. Deze toetsing vindt op bepaalde drempelmomenten plaats en heeft een summatief karakter. De toets als leermiddel heeft een formatief karakter en geeft de student zicht op de ontwikkeling van zijn competenties. Toetsing vindt regelmatig plaats en de student gebruikt de feedback van de docent of studieloopbaanbegeleider om zijn studieactiviteiten te plannen. De toets als kwalificeringsinstrument geeft aan of een student(engroep) een opdracht uit de integrale of conceptuele leerlijn voldoende heeft afgerond of een vaardigheid in voldoende mate beheerst. Afhankelijk van een eventueel vervolg in de leerlijn heeft de toetsing een formatief of summatief karakter.
- Zowel voorafgaand aan als na afloop van de toetsing vindt kwaliteitszorg plaats. Voorafgaand aan de toetsing controleert de toetscommissie of de toetsen voldoen aan de kwaliteitscriteria uit het toetskader. De commissie rapporteert hierover aan de toetsontwikkelaars: de opleidingsdocenten, in samenwerking met de docent die verantwoordelijk is voor het betreffende blok of semester. Eventueel geeft de commissie ook adviezen voor bijstelling. Na afloop doet de toetscommissie onderzoek naar de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen en toetsvragen. Bij elektronische toetsen wordt gebruik gemaakt van psychometrische analyse. Naar aanleiding hiervan rapporteert en adviseert de commissie aan de toetsontwikkelaars.

Hieronder volgen per opleidingsvariant de bevindingen en conclusies met betrekking tot de toetsing.

Voltijd

- De VT opleiding kent drie drempels die allen een summatief karakter hebben. Na leerjaar 1 wordt bepaald of de student opleidingsgeschikt is. Halverwege leerjaar 3 wordt bepaald of de student de fase beroepsgeschikt kan afronden en aan het eind van de opleiding wordt beoordeeld of de student competent is om het afstudeergesprek te voeren op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar. Deze toetsmomenten vinden plaats in de vorm van een assessment op de stageschool en via een portfoliogesprek volgens het meer-ogen-principe en leiden tot een uitspraak over de kennis, vaardigheden en attitude van de student. In het eerste jaar worden nog de landelijke taaltoets en rekenvaardigheidstoets afgenomen in verband met het (bindend afwijzend) studieadvies en het eerste drempel-assessment.
- In de integrale leerlijn worden eindproducten beoordeeld met behulp van de competenties en indicatoren die relevant zijn voor de opdracht. Eerder werden procesvaardigheden en de kennisbasis beoordeeld door middel van een probleemgerichte toets. De opleiding gaat eveneens de voortgangstoetsen inzetten die door een grote groep Pabo's gezamenlijk wordt ontwikkeld.
- De conceptuele (kennis-)leerlijn wordt getoetst aan de hand van open en/of gesloten vragen of door middel van casuïstiek. De beoordeling vindt plaats aan de hand van indicatoren van de CHE-SBL-competenties.
- In de vaardighedenleerlijn worden (deel)vaardigheden getraind die horen bij de beheersing van bepaalde vakgebieden. De toetsing vindt tijdens trainingen plaats.
- In de portfoliopleerlijn worden reflectieve en beroepsvaardigheden formatief getoetst in een concentrisch proces.

Deeltijd/Duaal

- Ook de DT opleiding kent drie drempels. Ten opzichte van de VT opleiding is het enige verschil dat het tweede beslismoment vóór de LIO-fase ligt. In de DU opleiding is één drempel. Het beslismoment vindt plaats naar aanleiding van een assessment bij de aanvang van de opleiding.
- In de leerlijnen van de basisschoolvakken worden eindproducten op metaniveau beoordeeld in relatie tot de gemaakte plannen. Ook worden probleemgerichte toetsen gebruikt en worden procesvaardigheden beoordeeld. De student reflecteert op zijn voortgang in de ontwikkeling van beroepsvaardigheden en spreekt hierover met zijn begeleidende docent.
- De beoordelingscriteria zijn afgestemd op de toetsvorm (summatief of formatief). Er is geformuleerd welk resultaat verwacht wordt, inhoudelijk dan wel in de vorm van gedrag. De docent zorgt ervoor dat de criteria op voorhand helder zijn voor de studenten.
- De VT-studenten zijn van mening dat vooraf duidelijk is waarop ze worden beoordeeld, de DT-studenten geven aan dat dit vooraf duidelijker moet worden aangegeven. Alle studenten vinden dat de toetsing voldoende aansluit op het onderwijs. Het niveau van de toetsing en beoordeling wordt als positief ervaren.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De tentamen zijn door het visitatieteam beoordeeld en goed bevonden qua niveau en complexiteit. Het visitatieteam is van mening dat de opleiding over het geheel genomen overtuigend breed en diep toetst. Ook in de typen toetsen is spreiding aangebracht, wat prima is en ook goed aansluit bij de leerdoelen. Alles overwegend beoordeelt het visitatieteam het facet '**Beoordeling en toetsing**' daarom als **goed**.

Beoordeling van het onderwerp 'Programma'

Het programma van de opleiding, waarin de eindkwalificaties adequaat verwerkt zijn, is samenhangend en van hbo-niveau. Werkvormen sluiten aan bij de didactische uitgangspunten. De toetsen zijn goed wat betreft zwaarte en complexiteit. Alle facetten zijn voldoende, goed of excellent beoordeeld. Daarom is de beoordeling voor het onderwerp 'Programma' positief.

3. Onderwerp: inzet van personeel

3.1 Eisen HBO

Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door personeel dat een verbinding legt tussen de opleiding en de beroepspraktijk.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Van de docent wordt verwacht dat hij deskundig is op zijn eigen vakgebied en deze deskundigheid kan doorvertalen naar het beroep van leraar basisonderwijs. Bij de aanname van docenten is relevante werkervaring dan ook een belangrijk selectie criterium. Ongeveer 70% van de docenten is werkzaam geweest in het basisonderwijs. Dit bevordert de sterke verbinding tussen opleiding en beroepspraktijk, die CHE-Pabo voorstaat.
- De docenten houden op diverse manieren binding met de praktijk. Onder meer door begeleiding van stages en afstudeeronderzoeken, maar ook als relatiebeheerder van stagebiedende scholen en als inhoudsdeskundige bij de studentbegeleiding en actuele problematiek dan wel vraagstelling vanuit de scholen. Daardoor wordt gerealiseerd dat alle docenten begeleiden in het werkveld, ondanks de diversiteit in de begeleiding die voortkomt uit eigen voorkeuren en specifieke deskundigheden.
- Opleidingsdocenten zijn eveneens betrokken bij de uitvoering van contractactiviteiten. Ongeveer 25% van de docenten is in de uitvoering actief. Ook hiermee wil de opleiding de stevige verbinding met de beroepspraktijk bevorderen.
- Tijdens de lessen worden soms gastdocenten uit het werkveld ingezet vanuit hun specifieke deskundigheidsgebied.
- De opleiding heeft twee Werkveldadviesraden aan zich verbonden (zie facet 1.1 voor een toelichting).
- Een deel van de docenten komt in aanraking met de internationale beroepspraktijk door stage- en afstudeerbegeleiding en bij het werven van nieuwe stageplaatsen in het buitenland. Structurele contacten worden onderhouden met onderwijsinstellingen in Hongarije en Roemenië, de Nederlandse Antillen en Zuid-Afrika.
- De Pabo heeft in 2003 een start gemaakt met een werkwijze binnen het competentie management, die gelijkenissen vertoont met competentie leren. Instrumenten hiertoe zijn het persoonlijk professionaliseringsplan en de functioneringsgesprekken. Ieder jaar wordt met elke docent geïnventariseerd welke behoefte en noodzaak er is om zich te ontwikkelen in dienst van de opleiding. Daarnaast wordt met elke docent besproken welke ontwikkelingslijn men in dienst van de opleiding wil doormaken over een periode van ongeveer vier jaar. Docenten kunnen zelf keuzemogelijkheden voorleggen aan het management ten aanzien van inhoud, begeleiding en beoordeling.
- Er worden met regelmaat professionaliseringsbijeenkomsten georganiseerd waarin het beroep centraal staat. Hierbij wordt nadrukkelijk aandacht besteed aan de doorvertaling naar het curriculum. Daarnaast worden docenten geschoold op het gebied van vakinhoud, begeleiding en beoordeling.
- Ruim 90% van de studenten vindt dat de docenten voldoende op de hoogte zijn van de beroepspraktijk. Ook in gesprekken die het visitatieteam voerde met studenten en vertegenwoordigers van het werkveld blijkt dat men positief is over de praktijkgerichtheid van de docenten.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Het visitatieteam is van mening dat aan de opleiding wordt vormgegeven door docenten met een grote betrokkenheid. De verbinding tussen de opleiding en de praktijk wordt van belang geacht en daar wordt op verschillende manieren vorm aan gegeven, bijvoorbeeld met de twee werkveldadviesraden en de docenten die in de rol van stagebegeleider actief zijn. Dit leidt ertoe dat alle docenten contact hebben met de beroepspraktijk. Het visitatieteam spreekt hier haar waardering voor uit. Waar nodig worden gastdocenten met specifieke expertise ingezet en ook met buitenlandse onderwijsinstellingen worden relaties onderhouden. Op grond van het voorgaande beoordeelt het visitatieteam het facet **'Eisen HBO'** als **goed**.

3.2 Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- In het studiejaar 2007-2008 hadden 56 docenten een aanstelling bij CHE-Pabo, bij elkaar een omvang van ongeveer 40 FTE. Het visitatieteam is van mening dat de docentratio hoog is, maar gezien de hoeveelheid werk is dat begrijpelijk.
- De opleiding heeft als beleid geformuleerd dat binnen de financiële kaders naar een adequate bezetting van het docentencorps wordt gestreefd. Tevens streeft de opleiding ernaar om, binnen de bezetting, adequaat te reageren op ziekte van docenten, groei of krimp van de opleiding en opdrachten vanuit de afdeling Transfer-Educatie.
- Elk jaar wordt in het voorjaar gestart met het maken van een personeelsprognose voor de Pabo en voor Transfer-Educatie. Dit gebeurt binnen de financiële kaders van de hogeschool en de eigen opleiding. Daartoe worden diverse personeelsinstrumenten ingezet. Indien nodig leidt dit tot werving van nieuwe collega's in de maand mei zodat de formatie per 1 september optimaal is. Werving en selectie verlopen in de ogen van de opleiding zowel kwantitatief als kwalitatief succesvol.
- Bij lesuitval door kortdurende ziekte wordt getracht vervanging door een collega te regelen. Als dit niet mogelijk is wordt in overleg met de betrokken docent het programma aangepast of worden inhaallessen gepland.
- Het opleidingsmanagement is zich ervan bewust dat de werkdruk voor de medewerkers hoog is, mede door de groei van de opleiding en de veranderingen die de laatste jaren bewust, en met succes, zijn ingezet. Er wordt inspanning geleverd om adequaat te reageren op de ervaren werkdruk. Dit wordt zo veel mogelijk gedaan door maatregelen te nemen die zijn afgestemd op de behoeften van individuele medewerkers. Desondanks slaagt men in de ogen van het visitatieteam in het ondernemen van adequate acties. Ook het personeel geeft aan dat er tevredenheid is over de genomen maatregelen. Daarnaast wordt verwacht dat de werkdruk mede zal afnemen doordat men in de laatste fase van het verandertraject zit.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Op grond van het bovenstaande beoordeelt het visitatieteam het facet **'Kwantiteit personeel'** als **voldoende**.

3.3 Kwaliteit personeel

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Die competenties die voor de CHE-Pabo-docent vereist zijn, zijn op papier vastgelegd. Het visitatieteam heeft hiervan kennis genomen.
- De selectie-eisen die gesteld zijn, zijn gericht op:
 - academisch werk- en denkniveau;
 - ervaring in relevante functies;
 - enthousiasme voor praktijkgerichte onderwijsvormen;
 - uitgesproken belangstelling voor studentbegeleiding en coaching;
 - bewuste integratie van de christelijke levensovertuiging in het professioneel handelen.
- Het onderwijs wordt in teamverband ontwikkeld en gegeven. Het didactisch concept wordt dan ook door alle docenten gedragen. Niettemin heeft het visitatieteam vastgesteld in de gesprekken dat het moeilijk te verwoorden is door de complexiteit ervan. Hieruit leidt het visitatieteam af dat de herkenbaarheid van het didactisch concept onder de docenten nog verder kan toenemen.
- Nieuwe docenten worden ingewerkt volgens vaste procedures. Concreet betekent dit dat zij 100 uur krijgen om zich in te werken in hun taakgebied. Ze volgen tevens een didactische cursus én kunnen rekenen op 30 uur coaching door een collega. Bij de inwerkfase worden nieuwe medewerkers getraind op de cultuur van de hogeschool. Voordat de tijdelijke aanstelling wordt omgezet in een vaste aanstelling vindt er 360-graden feedback plaats, waarbij tevens studenten zijn betrokken.
- Er vinden volgens een vast patroon ontwikkel-/werkgesprekken, functionerings- en beoordelingsgesprekken plaats. Docenten krijgen jaarlijks de gelegenheid een professionaliseringsplan te schrijven. Op grond van een gesprek hierover met de leidinggevende wordt de begroting professionalisering gemaakt.
- De CHE-Pabo ontwikkelt programma's voor loopbaanbegeleiding op basis van het professionaliseringsbeleid en in overleg met de medewerkers. In het professionaliseringsbeleid is tot 2004 gezamenlijk aandacht besteed aan begeleiding van studenten in het kader van eigen verantwoordelijkheid nemen voor studie en stage. Sinds 2004 werken docenten planmatig aan hun eigen professionalisering op het gebied van:
 - beoordeling (toetsen, assessments);
 - begeleiding (tutor, supervisor, intervisor);
 - inhoud (inhoudelijke deskundigheid ten aanzien van curriculum of ondersteuning in de beroepspraktijk).
- In verband met de omvang van de opleiding zijn groepen docenten geformeerd die voor delen van de opleiding verantwoordelijk zijn. Deze groepen ontwikkelen onderwijs, voeren onderwijs uit en op grond van evaluaties wordt het onderwijs ook verbeterd.
- De opleiding stimuleert dat de medewerkers van elkaar leren door intervisiebijeenkomsten en briefings. Kwaliteitszorg in het onderwijsproces wordt systematisch onder de aandacht gebracht van docenten, die daarna in groepen afspraken maken over verbeteractiviteiten. Dit gebeurt conform het onderwijsbeleid.
- Studenten beoordelen de inhoudelijke deskundigheid van de docenten als goed. Over het contact met de docenten en het vermogen van de docenten om de stof helder over te dragen zijn de studenten (ruim) tevreden. Wel constateert het visitatieteam dat men moet wennen aan verschillende wijzen van doceren. Hiermee wordt bedoeld dat DT-studenten een andere aanpak verlangen dan VT of DU studenten.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De opleiding zet docenten in die inhoudelijk deskundig zijn en beschikken over de kennis en vaardigheden om hun onderwijstaken adequaat uit te voeren. Op grond hiervan heeft het visitatieteam het facet '**Kwaliteit personeel**' als **voldoende** beoordeeld.

Beoordeling van het onderwerp 'Inzet van personeel'

*Het visitatieteam heeft geconstateerd dat de opleiding werkt met een deskundig team dat de verbinding met de beroepspraktijk in de lessen legt. De facetten van het onderwerp '**Inzet van personeel**' zijn door het visitatieteam met voldoende en goed beoordeeld. Daarom beoordeelt zij dit onderwerp ook als geheel **positief**.*

4. Onderwerp: voorzieningen

4.1 Materiële voorzieningen

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De opleiding kent een Onderwijswerkplaats (OWP) waarin studieboeken, naslagenwerken, onderwijsmethoden, visuele en digitale materialen, vaktijdschriften en hulpmiddelen voor de stage te vinden zijn. In de OWP voeren studenten studieopdrachten uit en bereiden ze stageactiviteiten voor. Jaarlijks is er een fors budget om de OWP op alle (vak)gebieden actueel te houden.
- Studenten maken naast de OWP tevens gebruik van de mediatheek die bestemd is voor alle opleidingen van de CHE.
- Een van de gesprekskamers bij de OWP is speciaal bestemd voor activiteiten van het Talencentrum. Het Talencentrum ondersteunt studenten in hun verdere ontwikkeling op het gebied van de Nederlandse en Engelse taal met het oog op de te verwerven taalcompetenties. Het centrum biedt informatie, training, consult en advies aan individuele studenten en wordt bemenst door twee vakspecialisten.
- De Pabo maakt gebruik van de diverse (college)ruimten van de hogeschool en beschikt daarnaast nog over opleidings specifieke ruimten, zoals een sportzaal, lokalen voor techniek, beeldende vorming en tekenen, bordschrijven, muziek, wereldoriënterende vakken en EHBO. Alle lokalen hebben white boards en het merendeel van de lokalen beschikt over dvd-apparatuur en een beamer. Een aantal lokalen zal op korte termijn worden uitgerust met een active board.
- De studenten beoordelen de geschiktheid van de collegezalen en practicumruimtes respectievelijk met gemiddeld een 7,7 (VT) / 7,6 (DT) en 7,4 (VT) / 7,9 (DT). De studenten zijn tevreden (VT) tot ruim tevreden (DT) met de beschikbaarheid van werkplekken. De mate waarin ze toegang hebben tot benodigde vakdocumentatie beoordelen alle studenten als goed. De beschikbare computer- en netwerkfaciliteiten worden door VT studenten met een 6,2 gewaardeerd. DT-studenten geven hiervoor een 8,0.
- Het visitatieteam meent dat ICT nog een aandachtspunt is. De opleiding heeft dat zelf ook geconstateerd en heeft ICT, naast huisvesting, als speerpunt benoemd voor de komende jaren.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

De voorzieningen van de opleiding zijn ruim vertegenwoordigd, kwalitatief goed en actueel. De studenten zijn hier positief over. Met name de OWP, waar studenten ook opdrachten uit het curriculum uitvoeren, vindt het visitatieteam een mooie faciliteit. Het is zichtbaar dat de OWP met zorg wordt bijgehouden met het oog op uitgebreidheid, kwaliteit en actualiteit. ICT wordt door het visitatieteam gezien als punt dat nog verder vormgegeven moet worden. Al met al vindt het visitatieteam dat er sprake is van een inspiratierijke omgeving. Daarom beoordeelt het visitatieteam het facet ‘**Materiële voorzieningen**’ als **goed**.

4.2 Studiebegeleiding en informatievoorziening

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.

De studiebegeleiding en de informatievoorziening sluiten aan bij de behoefte van studenten.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Gedurende zijn hele opleiding werkt de student aan zijn portfolio. Dit gebeurt onder begeleiding van een studieloopbaanbegeleider (SLB'er). De SLB'er heeft ook een belangrijke adviserende stem bij de studievoortgangvergadering, als de studie- en stageresultaten van de student besproken worden door het betrokken docententeam. Dit gebeurt na het eerste semester van leerjaar 1 als de student een studieadvies krijgt en na leerjaar 1 bij afronding van de fase opleidingsgeschikt. Bij de VT-opleiding gebeurt dit ook nog voor aanvang van de minor.
- In leerjaar 1 en 2 worden in de SLB-uren reflectie- en feedbackvaardigheden getraind. Twee keer per jaar vindt een individueel gesprek plaats tussen de student en de SLB'er over studievoortgang, competentieontwikkeling en keuzemogelijkheden binnen de studie.
- In leerjaar 3 verandert de rol van de SLB'er en wordt hij meer vraagbaak voor de student ten aanzien van het leerproces. De student legt verantwoording af aan de SLB'er over zijn studievorderingen en – planning. Daarnaast is er een intervisor die het intervisieproces bewaakt. Dit proces staat in het teken van persoonlijke beroepsontwikkeling binnen de minoren van het derde en vierde leerjaar.
- Met ingang van studiejaar 2008-2009 staat de SLB in het vierde leerjaar in het teken van coaching met betrekking tot de beroepscompetenties die samenhangen met het afstudeerprofiel. Dit profiel stelt de student samen op grond van een persoonlijk ontwikkelplan. De coaching krijgt daardoor een vraaggestuurd karakter. Tijdens de LIO-stage is er ook supervisie.
- De DT student is zelf eigenaar van zijn leerproces en ontwikkelt zijn eigen leervragen. De SLB staat in dienst van dit leerproces en vindt plaats in groepen.
- In de DU variant wordt vanuit EVC's gewerkt aan het portfolio. Dit gebeurt door middel van intervisie en casuïstiek. In het derde leerjaar is er ook supervisie.
- Een bijzondere vorm van studiebegeleiding is de stagebegeleiding, die volgens een doordachte begeleidingsinfrastructuur wordt vormgegeven. Daartoe stelt de CHE-Pabo voor vrijwel iedere stageschool een relatiebeheerder aan. Daarnaast heeft de CHE-Pabo, in overleg met het werkveld, de stagescholen in drie categorieën ingedeeld, namelijk de A-, B-, en C-scholen. De A-school is een lerende school. Het betreft scholen die worden gezien als partner in de opleiding van studenten. De B-school is een begeleidingsschool waar een interne coach/opleider (ICO) is aangesteld. De CHE-Pabo leidt de leerkrachten uit de partnerschool op tot ICO. Daarnaast worden voor ICO's een aanvullende opleiding als videobegeleider en terugkomdagen georganiseerd. De C-school is een gekwalificeerde stageschool.
- Studenten die in leerjaar 3 kiezen voor de route Werkplekleren worden geplaatst op A-scholen. Deze studenten werken drie dagen per week op de basisschool onder begeleiding van een praktijkbegeleider. Elke student participeert in een studieteam, dat op de betrokken basisschool begeleid wordt door een ICO voor wat betreft het praktijkgedeelte en vanuit de opleiding door een tutor. De tutor begeleidt de studenten zowel individueel als in teamverband en richt zich daarbij op de persoonlijke ontwikkeling van de student en het theoretisch deel van de opleiding.
- In het eerste semester van het derde jaar werken de studenten binnen het studieteam aan een schoolontwikkelingsvraag, die voor de student theoretische verdieping en voor de basisschool vernieuwing oplevert. Tijdens het tweede semester werken de studenten (individueel of in deelteams) aan beroepsproducten binnen de minor Special educational needs – Christian education. Deze beroepsproducten zijn gekoppeld aan de vraag van de basisschool én aan de inhoud van de minor.

- In de DU opleiding worden studenten op de eigen werkplek begeleid en beoordeeld door een coach van de basisschool. De coach is meestal de mentor en soms de directeur van de betreffende basisschool. Deze coaches worden een of twee keer per jaar op de CHE uitgenodigd voor informatie en begeleidingsinstructie. Sinds 2008 komt elk semester de CHE-coördinator van de DU opleiding op de basisschool om de ontwikkeling van de student te bespreken. Aan het eind van de opleiding vindt een assessment plaats door een externe assessor.
- In gesprekken met de studenten en alumni is gebleken dat zij spontaan de bereikbaarheid, de toegankelijkheid en individuele aandacht van docenten roemen. Het visitatieteam heeft hier niets anders dan loftuitingen over gehoord. De evenwichtige begeleiding gedurende hele studie heeft bij een aantal studenten zelfs een beslissende rol gespeeld bij de keuze voor de studie.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam:

Het visitatieteam is van mening dat begeleiding een centrale rol speelt bij deze opleiding. Er is sprake van een consistent systeem dat zichzelf in de praktijk bewijst, zo blijkt uit de positieve reacties van alle stakeholders. De bereikbaarheid en toegankelijkheid van de docenten oogst lovende reacties van de studenten. Ze voelen zich individueel gekend door de docenten. Dit wordt overigens door de opleiding bewust nagestreefd en kennelijk slaagt men daar ook goed in. Het visitatieteam ziet de begeleiding en ondersteuning van het leerproces als een uniek element van deze opleiding en beoordeelt dit facet derhalve als **excellent**.

Beoordeling van het onderwerp ‘Voorzieningen’

*Certiked heeft geconstateerd dat de materiële voorzieningen goed zijn. Ten aanzien van het belangrijke facet van studiebegeleiding heeft Certiked zelfs vastgesteld dat dit excellent te noemen is: de docenten zijn goed op de hoogte van het ‘wel en wee’ van de studenten, en er wordt zo effectief mogelijk begeleid. Studenten ervaren de persoonlijke en laagdrempelige contacten met de docenten als zeer positief. Op grond van bovenstaande beoordeelt Certiked het onderwerp ‘Voorzieningen’ als **positief**.*

5. Onderwerp: interne kwaliteitszorg

5.1 Evaluatie resultaten

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Op CHE-niveau is een instellingsplan aanwezig dat strategische doelen bevat, die zijn doorvertaald naar het niveau van de CHE-Pabo in de vorm van beleidsplannen en jaarplannen. De evaluatie van het gevoerde beleid vindt plaats door managementrapportages aan het College van Bestuur.
- De opleiding heeft een aantal overlegvormen vastgesteld, waarin monitoring van de plannen en activiteiten plaatsvindt. Zo vinden er reguliere overleggen plaats van de opleidingscommissie, de curriculumcommissie en het opleidingsmanagement.
- De opleidingscommissie, die bestaat uit vijf studentleden en vijf docentleden, houdt zich bezig met onderwerpen zoals die zijn voorgeschreven in de WHW. De opleidingscommissie beoordeelt de onderwijs- en examenregeling, de beleidsstukken die daarmee samenhangen en brengt daarover advies uit aan het opleidingsmanagement. Daarnaast wordt geadviseerd over zaken die het onderwijs en de opleiding betreffen.
- De curriculumcommissie adviseert het managementteam over de spreiding en dekking van de competenties en de competentieniveaus in het curriculum. De commissie bestaat uit vijf docentleden, die de disciplines uit het docententeam vertegenwoordigen.
- Het managementteam, bestaande uit de opleidingsmanager en MT-leden, geeft leiding aan de opleiding. Hiertoe vindt overleg en verantwoording plaats, waarbij men balans nastreeft tussen de belangen van de organisatie, de studenten en de docenten.
- Periodiek is er overleg tussen de voorzitter van de opleidingscommissie en de opleidingsmanager.
- Op hogeschoolniveau is vastgelegd welk minimum aan kwaliteitszorginstrumenten de opleiding dient in te zetten. Om de mening van stakeholders over de (kwaliteit van de) opleiding te onderzoeken worden verschillende instrumenten ingezet. Hieronder volgt een overzicht van instrument per doelgroep, inclusief frequentie.

Instrument	Doelgroep	Frequentie
Programma-evaluatie	Studenten	Na elk blok
Studenttevredenheidsonderzoek	Studenten	Tweejaarlijks
Stage-evaluatie	Studenten	Jaarlijks
Evaluatie afstudeertraject	Studenten	Jaarlijks
Afgestudeerdenonderzoek	Afgestudeerden/werkgevers	Jaarlijks
Werkveldcommissie	Werkveld	Drie keer per jaar
Evaluatie samenw. A- en B-accounts	Werkveld	Tweejaarlijks
Werkervaringsonderzoek	Personeel	Tweejaarlijks
Medew.tevr.onderzoek (diensten)	Personeel	Tweejaarlijks

Beoordeling door het Certiked visitatieteam

De opleiding wordt periodiek en binnen verschillende overleggen geëvalueerd. Dit gebeurt ook op verschillende niveaus en onder alle stakeholders. De evaluaties en het onderzoek vormen input voor de managementdoelen en verbeterdoelen, die jaarlijks vastgesteld worden. De kwaliteitscyclus functioneert adequaat. Daarom beoordeelt het visitatieteam het facet '**Evaluatie resultaten**' voldoende.

5.2 Maatregelen tot verbetering

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de streefdoelen.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Jaarlijks wordt een jaarplan kwaliteitszorg vastgesteld waarin de evaluaties worden aangegeven.
- Op basis van evaluaties is in 2007 de kwaliteitscyclus ontwikkeld aan de hand van de PDCA-cirkel, met als doel om de kwaliteitsbewaking beter te kunnen borgen.
- De verbeterplannen worden op papier vastgelegd. Zoals gesteld vindt monitoring van de gestelde doelen plaats in verschillende overlegvormen.
- Voor elke evaluatie is vastgelegd wie verantwoordelijk is voor het verbetertraject, zoals blijkt uit het volgende overzicht:

Instrument	Verantwoordelijk voor verbeterplan
Programma-evaluatie	Kernteam (docenten)
Studenttevredenheidsonderzoek	MT-lid kwazo
Stage-evaluatie	MT-lid stage
Evaluatie afstudeertraject	Teamleider bovenbouw
Afgestudeerdenonderzoek	MT-lid kwazo
Werkveldcommissie	MT-lid
Evaluatie samenw. A- en B-accounts	MT-lid stage
Werkervaringsonderzoek	Opleidingsmanager
Medewerkerstevr. onderzoek over diensten	Dienstmanagers

- Het management van de opleiding reageert adequaat als het gaat om het uitvoeren van verbeteringen. De docenten opereren als team in dit soort activiteiten, wat tot voldoende slagkracht van de organisatie leidt.
- Terugkoppeling op grond van evaluatieresultaten naar de achterban kan verbeterd worden. De communicatie hierover komt tot nu toe nog maar beperkt op gang.
- Op grond van de enquêteresultaten die gebruikt zijn voor de samenstelling van het zelfevaluatie-rapport stelt het visitatieteam vast dat de opleiding te weinig zelfkritisch is geweest. Hier kan de opleiding nog in groeien.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam

De opleiding heeft aangetoond daadwerkelijk maatregelen tot verbetering te nemen naar aanleiding van evaluatieresultaten. Op grond hiervan beoordeelt het visitatieteam het facet '**Maatregelen tot verbetering**' als **voldoende**.

Betrekken van medewerkers, studenten alumni en beroepenveld

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten alumni en beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- Het personeel is betrokken bij kwaliteitszorg doordat de teams zelf verantwoordelijk zijn voor de evaluatie van programmaonderdelen. Daarnaast worden hogeschoolbrede medewerkertevredenheidsonderzoeken gehouden. Een aantal docenten is tevens lid van de Opleidingscommissie.
- De studenten zijn binnen de opleiding betrokken bij kwaliteitszorg door middel van programma-evaluaties, stage-evaluaties, studenttevredenheidsonderzoeken en de Opleidingscommissie, waarbij de Studentenraad fungeert als klankbordgroep.
- Afgestudeerden worden betrokken door middel van het jaarlijkse alumnionderzoek.
- Het werkveld is betrokken door middel van de beide Werkveldadviesraden, de evaluatie onder werkgevers van afgestudeerden en de evaluatie onder managers en ICO's van de A- en B-accountscholen.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam

Certiked stelt dat de stakeholders in voldoende mate betrokken worden bij het vormgeven en evalueren van de interne kwaliteitszorg. Het visitatieteam beoordeelt het facet **'Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld'** dan ook als **voldoende**.

Beoordeling van het onderwerp 'Interne kwaliteitszorg'

*De opleiding hanteert een systeem van kwaliteitszorg op diverse niveaus. Zo is er een instellingsplan dat onder andere wordt uitgewerkt in een beleidsplan en jaarplannen. Monitoring en eventuele bijstelling vinden plaats door het management van de opleiding en het management van de CHE. Stakeholders worden actief en op verschillende manieren betrokken bij het evalueren en toetsen van de kwaliteit. Derhalve beoordeelt het Certiked visitatieteam het onderwerp **'Interne kwaliteitszorg'** als **positief**.*

6. Onderwerp: resultaten

6.1 Gerealiseerd niveau

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De Pabo is bezig het curriculum te vernieuwen. Dat betekent dat het visitatieteam zijn oordeel voor wat betreft dit facet baseert op het niveau van de eindproducten van het oude curriculum.
- In het oude curriculum worden binnen het afstudeertraject vier fasen onderscheiden: de oriëntatie- en keuzefase, de onderzoeksfase, de presentatiefase en het eindgesprek.
- Binnen de oriëntatie- en keuzefase staat het kiezen van het onderwerp en het schrijven van een afstudeervoorstel centraal. Begeleiding is vorm gegeven door gesprekken met een docentbegeleider en intervisie met medestudenten. Goedkeuring van het afstudeervoorstel door de docentbegeleider is noodzakelijk om door te kunnen gaan met de volgende fase.
- De onderzoeksfase bestaat uit een theorie- en een praktijkgedeelte waarbij het praktijkdeel over het algemeen wordt uitgevoerd op de LIO-school.
- In de presentatiefase presenteert de student zijn afstudeeronderzoek in een schriftelijk verslag, dat reeds in conceptvorm wordt beoordeeld door de docentbegeleider. Hij gebruikt hiervoor inhoudelijke en formele criteria. Na de beoordeling van de conceptversie gaat de student over tot het schrijven van de definitieve versie van het afstudeeronderzoek.
- In het eindgesprek staan het afstudeeronderzoek en het portfolio van de student centraal. Dit eindgesprek voert de student met de docentbegeleider en een externe werkvelddeskundige, die gezamenlijk een eindbeoordeling geven aan de student. Deze eindbeoordeling komt tot stand op grond van getoonde kwaliteiten aan de hand van de CHE-SBL-competenties.
- In het vernieuwde curriculum wordt een andere werkwijze toegepast. In het tweede semester van het derde jaar volgen de studenten een minor waarin onderzoeksopdrachten een belangrijke plaats innemen. De onderzoeksopdracht is een mede door een basisschool gegeven opdracht en resulteert in bijvoorbeeld een onderwijsontwikkelperspectief, een methode, een handleiding of een reflectieverslag. De student doorloopt in het gehele proces van afstuderen de volgende fasen:
 - Bij de start van de minor volgen de studenten een programma dat gericht is op onderzoeksvaardigheden en basisbegrippen uit het kennisdomein van de minor.
 - In de volgende fase maakt de student een onderzoeksopzet die goedgekeurd wordt door de docentbegeleider en de opdrachtgever. Dit wordt in een contract vastgelegd.
 - In de derde fase voert de student het plan van aanpak uit. De begeleiding vindt plaats door intervisie op de hogeschool.
 - De laatste fase is gewijd aan de beoordeling van het eindproduct. Bij de afstudeergesprekken zijn mensen uit het werkveld betrokken. Ze maken een verslag van de kwaliteit van de afstudeeropdrachten en eindgesprekken.
- De beoordelingscriteria die de opleiding hanteert, zijn passend bij hbo-niveau.
- Vanuit het werkveld wordt nadrukkelijk aangegeven dat afstudeerders van deze opleiding over een goed niveau beschikken.
- Certiked heeft vastgesteld dat de beoordeelde scripties een terechte beoordeling hadden gekregen.
- Alumni zijn overwegend tevreden over het niveau dat ze hebben bereikt bij afronding van de studie. Ze vinden dat ze als beginnend beroepsbeoefenaar beschikken over actuele kennis en achten zichzelf goed in staat om dit in de praktijk toe te passen. Tevens zijn ze van mening dat ze een professionele beroepshouding hebben ontwikkeld.

- Op grond van evaluaties heeft de opleiding vastgesteld dat werken met een team en met betrokkenen uit de omgeving van het kind en de school extra aandacht verdienen in het kader van de curriculumvernieuwing. Er zal nader worden onderzocht op welke manier hier het beste invulling aan kan worden gegeven.
- Het visitatieteam heeft vastgesteld dat het voor de docenten en het management lastig bleek te benoemen waarin de CHE-Pabo afgestudeerde zich onderscheidt van alumni van de Pabo-opleiding aan andere instituten. Het visitatieteam raadt de opleiding dan ook aan zich hiervan meer bewust te zijn, mede om de kracht van de opleiding optimaal te kunnen benutten.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam

De beoordeelde afstudeeropdrachten zijn afkomstig van het oude curriculum en getuigen ervan dat de afstudeerders allen op het bachelorniveau kunnen opereren. Certiked beoordeelt het facet '**Gerealiseerd niveau**' daarom als **voldoende**.

Het vernieuwde curriculum heeft de kwaliteit van de eerste drie studiejaar versterkt, zo heeft het visitatieteam kunnen vaststellen. Op grond hiervan heeft het visitatieteam er dan ook alle vertrouwen in dat het vernieuwde curriculum een positieve impuls zal zijn en het niveau van de afgestudeerden verder kan opstuwten. Naar verwachting zal daardoor het eindniveau van de opleiding in de komende jaren kunnen groeien naar een hoger niveau.

6.2 Onderwijsrendement

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen.

Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

Bevindingen:

Het visitatieteam heeft op grond van de gevoerde gesprekken en de bestudering van de verstrekte informatie het navolgende kunnen vaststellen:

- De opleiding heeft de volgende streefcijfers geformuleerd:
 - diplomarendement na vijf jaar minimaal 65%;
 - onderwijsvraagfactor minimaal 1.025;
 - gemiddelde studieduur gediplomeerden maximaal 4,5 jaar;
 - gemiddelde studieduur uitvallers maximaal 1,35 jaar.
- Bij alle opleidingsvarianten geeft het diplomarendement na vijf jaar een wisselend beeld ten aanzien van de realisatie van de streefcijfers. Bij VT schommelt het tussen de 61,8 (1997) en 74,6% (2000). De Deeltijd opleiding laat een lager rendement zien, tussen de 44,1% (2001) en 60,0% (2000).
- De gemiddelde studieduur van gediplomeerden valt ruim binnen de streefnorm van maximaal 4,5 jaar. In maanden uitgedrukt varieert het bij VT tussen 43,6 (2000) en 48,6 (2004) maanden. Bij DT varieert het tussen 36,0 (2001) en 41,7 (2005).
- De gemiddelde studieduur van uitvallers bedraagt, in maanden uitgedrukt, tussen de 13,7 (2003) en 17,4 (2004).
- De onderwijsvraagfactor bedroeg in 2005 1,174 voor de VT opleiding en 1,089 voor de DT opleiding.
- Studenten waarvan de opleiding vindt dat zij niet geschikt zijn voor de opleiding en het beroep, krijgen aan het eind van het eerste studiejaar een bindend afwijzend studieadvies (BAS). Sinds het studiejaar 2006-2007 is de uitslag van de rekentoets medebepalend voor het geven van een BAS. Sinds studiejaar 2007-2008 wordt ook een adviesnorm gehanteerd voor de taaltoets.
- Wanneer een student de opleiding na het eerste leerjaar met een positief studieadvies vervolgt en er daarna studiestagnatie optreedt, dan biedt de opleiding mede op advies van de studieloopbaanbegeleider extra maatregelen. Als studenten hun studietraject doorlopen hebben maar nog niet gediplomeerd kunnen worden vanwege nog niet behaalde programma's dan wordt een individuele studiebegeleider toegedeeld.

- Bij studenten die zonder diploma de opleiding verlaten, wordt een exit interview afgenomen. Een analyse hiervan vindt twee maal per jaar plaats in het MT.
- Het onderwijsrendement voor propedeuse en post-propedeuse is jaarlijks onderwerp van bespreking in MT-vergaderingen.
- De streefcijfers worden vergeleken met andere PABO-opleidingen. De DT-prestaties blijven iets achter bij het landelijk gemiddelde. Dit wordt door de opleiding nader onderzocht en zal leiden tot het nemen van verbetermaatregelen.

•

Beoordeling door het Certiked visitatieteam

Door de studieleiding worden rendementscijfers geformuleerd. Er wordt zorgvuldig gevolgd of de rendementscijfers worden gehaald en waar nodig wordt actie ondernomen. Het studierendement ligt boven het landelijk gemiddelde. Alles overwegend beoordeelt het visitatieteam het facet

‘Onderwijsrendement’ als voldoende.

Beoordeling van het onderwerp ‘Resultaten’

Certiked stelt vast dat de studenten die de opleiding met diploma verlaten, daadwerkelijk voldoen aan het niveau van Bachelor met HBO-oriëntatie. Streefcijfers zijn geformuleerd en worden overwegend gehaald, soms zelfs overtuigend. Een enkele keer komt het voor dat de streefcijfers niet worden gehaald. De facetten zijn beide voldoende beoordeeld. Daarom beoordeelt Certiked het onderwerp ‘Resultaten’ als positief.

Aanvullend: DCBO

7 DCBO: Diploma Christelijk Basis Onderwijs

Vormgeving van DCBO in de opleiding

Beoordeling: positief

Bevindingen

Het visitatieteam heeft op grond van bestudering van de verstrekte informatie en de gevoerde gesprekken het navolgende kunnen vaststellen:

7.1 Doelstellingen van de opleiding: beroepsbeeld, startbekwaamheidseisen en contacten met het beroepsveld

Bevindingen

Het visitatieteam heeft op grond van bestudering van de verstrekte informatie en de gevoerde gesprekken het navolgende kunnen vaststellen:

- Op grond van de kernwoorden relatie, inhoud en verantwoordelijkheid wordt de missie van de CHE-Pabo in het Opleidingsplan als volgt omschreven: “Een christelijk geïnspireerde, persoonsgerichte, pedagogisch-didactische en eigentijdse opleiding, waarbij we samen met studenten en scholen beproefde en nieuwe vormen van christelijk basisonderwijs overdragen en ontwikkelen.”
- De opleiding richt zich op de Persoon en het Evangelie van Jezus Christus en men wil zich bevinden in het krachtenveld van de Heilige Geest. Men draagt uit dat mens-zijn bestaat uit een zijn-in-relaties, zoals de relatie tot God, tot anderen, de schepping en de cultuur, en zichzelf. Men ziet het in dit kader als uitdaging om vanuit de eigen leven- en wereldbeschouwelijke visie een vertaalslag te maken naar een pluriforme samenleving.
- Aan het beroepsbeeld wordt door de studenten vorm gegeven door het verzorgen van dagopeningen, in hun attitude als christen-leerkracht in de school en door vorm en inhoud te geven aan de brede en smalle identiteit van de school.
- Een door de CHE-Pabo opgeleide leraar basisonderwijs functioneert professioneel in verschillende contexten. Hierbij wordt uitgegaan van de volgende drie terreinen:
 - de schoolomgeving, met daarin een driedeling van de protestants-christelijke school in stadsgebied, in verstedelijkt gebied en in plattelandsgebied;
 - het protestants-christelijk identiteitsconcept, waarbij wordt uitgegaan van een expliciet christelijke identiteit en levensbeschouwelijk georiënteerde scholen;
 - het onderwijskundig concept.
- De CHE-Pabo ziet de leraar in het christelijk basisonderwijs als spil in een veilige en uitdagende samenleving, die voortdurend om kenniscreatie en betekenisgeving vraagt. Men vindt dat de leraar een meerwaarde heeft binnen de school, waar kinderen vanuit hun eigen achtergrond de wereld ontdekken en daarin hun plek innemen. Dit is voor de CHE-Pabo mede aanleiding geweest om, in overleg met het werkveld, een identitaire competentie toe te voegen aan de SBL-competenties.
- Het visitatieteam heeft vastgesteld dat de CHE-Pabo zich conformeert aan de SBL-competenties. De relatie tussen de doelstellingen en de inhoud van het programma is inzichtelijk gemaakt.
- De CHE-Pabo voert periodiek overleg met het werkveld. Enerzijds in de vorm van de beroepenveldcommissies, anderzijds door middel van contacten met de stagescholen. De resultaten van deze overleggen hebben in het verleden onder andere geleid tot het toevoegen van de identitaire competentie en het operationaliseren van alle competenties in gedragsindicatoren.

7.2 Programma: inhoud, beoordeling en toetsing

Bevindingen

Het visitatieteam heeft op grond van bestudering van de verstrekte informatie en de gevoerde gesprekken het navolgende kunnen vaststellen:

- De afstemming van het opleidingsprogramma op de beroepsuitoefening komt tot uitdrukking in de doelen van het praktijkdeel, de opdrachten uit de stage en in reflectie op praktijkervaringen.
- De doelen van het praktijkdeel zijn gerelateerd aan de startbekwaamheidseisen die de opleiding ten behoeve van het DCBO heeft vastgesteld. Onderdelen van het DCBO-programma hebben een plaats gekregen in de integrale leerlijn, in de vormingslijn PCL (persoonlijke, levensbeschouwelijke en culturele vorming) en in afzonderlijke vakprogramma's.
- Opdrachten uit de stage zijn toegesneden op de doelen van de stage en hebben betrekking op het ontwerpen van lessen en het oefenen in het vertellen van bijbelverhalen en bidden. Inhoudelijk wordt een opdracht uitgewerkt naar een theologische betekenis.
- De opleiding besteedt veel aandacht aan reflectie op praktijkervaringen. Daarnaast krijgen studenten feedback van elkaar en de docent naar aanleiding van de formatieve en summatieve toetsing in de eerste twee studiejaar. In het laatste studiejaar schrijven de studenten een visiestuk aan de hand van hun eigen stage-ervaringen.
- Niet alleen in de vakprogramma's godsdienst maar ook in verschillende andere onderwijsprogramma's komen de DCBO-competenties aan de orde, zoals bijvoorbeeld in pedagogiek, onderwijskunde, wereldoriëntatie, muziek en de vormingsleerlijn PCL.
- De opleiding heeft door middel van een schema voor het visitatieteam inzichtelijk gemaakt hoeveel studiepunten verdeeld zijn over de programma's van het DCBO.
- Relevante actuele ontwikkelingen worden verwerkt in themaprogramma's. De opleiding streeft doelbewust na dat er integratie plaatsvindt tussen Bijbelse verhalen en recente ontwikkelingen, waarbij tevens aansluiting wordt gezocht bij actuele aspecten van de jeugdcultuur.
- De opleiding werkt met up to date studiemateriaal, dat jaarlijks beoordeeld wordt actualiteit. Op grond hiervan wordt het lesmateriaal waar nodig vervangen door meer recent studiemateriaal.
- De opleiding heeft de inhoudelijke samenhang binnen het programma geëxpliciteerd door aan te geven in welke leerlijnen de DCBO-programma's zijn ondergebracht. Dat is als volgt:
 - integrale leerlijn: verteltechnieken, morele ontwikkeling, geloofsontwikkeling;
 - portfoliopleerlijn: SLB;
 - conceptuele leerlijn: godsdienstfilosofie;
 - vaardighedenleerlijn: relevante vaardigheden zijn opgenomen in de integrale leerlijn;
 - vormingsleerlijn (PCL): thema's 'Familie' en 'De Stad'.
 De vier onderdelen van het DCBO die voor het diploma gelden, zijn expliciet gepositioneerd bij godsdienstfilosofie 1 en 2, bijbelkennis en het visiestuk.
- Uit het programma-overzicht dat verstrekt is aan het visitatieteam is duidelijk gebleken hoe de integratie van de DCBO-programma's in het totale opleidingsprogramma is vormgegeven. Het visitatieteam beoordeelt dit als helder en inzichtelijk.
- Studenten ontwikkelen hun competenties mede door het uitvoeren van opdrachten die docenten geven of zelfontworpen opdrachten. De toetsing gebeurt zowel formatief als summatief en kent diverse verschijningsvormen.
- De tentamens zijn door het visitatieteam beoordeeld en goed bevonden qua niveau en complexiteit. Het visitatieteam is van mening dat de opleiding over het geheel genomen overtuigend breed en diep toetst.
- Toetscriteria zijn opgenomen in studiehandleidingen en programmaboeken. Binnen de integrale leerlijn worden criteriumlijsten gebruikt waaruit blijkt waaraan de student moet voldoen om een programma met een voldoende beoordeling te kunnen afronden.

- Het geven van feedback is integraal onderdeel van de toetsing, wat het visitatieteam ook is gebleken uit de criteriumlijsten. Bij de summatieve toetsen ontvangen studenten mondelinge feedback. Schriftelijke toetsen worden niet van feedback voorzien, maar de student kan de beoordeelde toets wel inzien.

7.3 Inzet van personeel

Bevindingen

Het visitatieteam heeft op grond van bestudering van de verstrekte informatie en de gevoerde gesprekken het navolgende kunnen vaststellen:

- De docenten van de CHE-Pabo hebben veelal zelf werk- en/of stage-ervaring binnen het protestants-christelijk basisonderwijs. Omdat de CHE-Pabo vooral opleidt voor het protestants-christelijk basisonderwijs krijgt het DCBO-programma veel aandacht. Uit de CV's van de docenten blijkt dat er ruim voldoende deskundigheid is op de terreinen van het DCBO om verantwoord te kunnen opleiden.
- De volgende eisen worden gesteld bij de werving en selectie van godsdienstdocenten:
 - meelevend lid van een kerk of gemeente waar de Bijbel als Gods Woord centraal staat en de grondslag van de CHE kunnen onderschrijven;
 - bij voorkeur een afgeronde academische opleiding theologie met ervaring in het basisonderwijs;
 - aantoonbare visie op inhoud en vormgeving van onderwijs in de (basis)school;
 - aantoonbare kennis van godsdienstvorming in het (basis)onderwijs;
 - vaardigheid in het coachen van studenten tijdens hun studieloopbaan en het verwerven van de competenties voor het uitoefenen van het beroep van leraar basisonderwijs;
 - in staat om de vertaalslag te kunnen maken van kerndoelen basisonderwijs naar leerlijnen Pabo binnen een competentiegericht opleidingsmodel;
 - vaardigheid in het ontwerpen van leerlijnen;
 - bereidheid om 's avonds te werken bij de deeltijdopleiding.
- De persoonlijke vorming van de student vindt op allerlei niveaus in de opleiding plaats. In de eerste plaats tijdens de studie in het curriculum van de CHE-Pabo, waarbij de begeleiding door meerdere docenten plaatsvindt. De SLB'er speelt hierbij een belangrijke rol maar ook andere docenten begeleiden de studenten bij studie-activiteiten. In de tweede plaats vindt vorming plaats tijdens de stage, waarbij de begeleiding plaatsvindt door de stagementor en de ICO of door een docentbegeleider van de CHE-Pabo.

7.4 Studiebegeleiding en informatievoorziening

Bevindingen

Het visitatieteam heeft op grond van bestudering van de verstrekte informatie en de gevoerde gesprekken het navolgende kunnen vaststellen:

- Binnen de SLB wordt aandacht besteed aan de persoonlijke en levensbeschouwelijke vorming van de student. Bij persoonlijke problematiek wordt de student doorverwezen naar de studentenpastor, de decaan of de vertrouwenspersoon.
- Voor een uitvoeriger beschrijving van de wijze waarop de studiebegeleiding wordt vormgegeven verwijzen we naar facet 4.2. In grote lijnen kent de begeleiding de volgende structuur:
 - In de fase opleidingsgeschikt: directe begeleiding in studie en stage;
 - In de fase beroepsgeschikt: indirecte begeleiding in studie en stage;
 - In de fase startbekwaam: methodische begeleiding door middel van intervisiegroepen en tijdens de LIO-stage supervisie en coaching.

- In de Onderwijswerkplaats (OWP) beschikt de CHE-Pabo over de meest moderne middelen en methoden. Zo zijn er verschillende bijbelvertalingen, kinderbijbels, godsdienstmethoden, vakbladen en theologische literatuur te vinden. In het curriculum zijn opdrachten opgenomen die voor een deel moeten worden uitgevoerd in de OWP. Daarnaast beschikt de CHE over een actuele mediatheek met moderne (wetenschappelijke) literatuur en naslagwerken. Tevens zijn er goede verbindingen met universiteitsbibliotheken in binnen- en buitenland.

7.5 Interne kwaliteitszorg

Bevindingen

Het visitatieteam heeft op grond van bestudering van de verstrekte informatie en de gevoerde gesprekken het navolgende kunnen vaststellen:

- Het kwaliteitszorgsysteem is vormgegeven aan de hand van de Deming-cirkel. Een kernteam van docenten is verantwoordelijk voor de programma-evaluatie. Bij het DCBO-programma zijn dat docenten die bij de uitvoering van het DCBO-programma betrokken zijn.
- Elk onderdeel van het DCBO-programma wordt door de docenten geëvalueerd. De verbeterplannen worden schriftelijk vastgelegd en er vindt monitoring van de uitvoering van de verbeterplannen plaats. Indien nodig neemt het managementteam van de CHE-Pabo besluiten met betrekking tot verbetering of vernieuwing van het programma.

Beoordeling door het Certiked visitatieteam

Het visitatieteam heeft kunnen vaststellen dat de opleiding zich onderscheidt met de protestants-christelijke identiteit. Het wordt uitgedragen in de missie van het instituut en goed uitgewerkt in het DCBO-programma. Ook is niet voor niets een identitaire competentie toegevoegd aan de SBL-competenties. Daarmee is de protestants-christelijke identiteit voor studenten goed herkenbaar in het programma en over het algemeen een doorslaggevend element bij de studiekeuze van de aspirant studenten.

De opleiding houdt aan haar identiteit vast en wil tegelijk de ambitie realiseren om niet alléén op te leiden voor christelijk basisonderwijs, maar ook tot een christelijke onderwijzer op scholen met een andere identiteit. De opleiding zet in dat opzicht dan ook nadrukkelijk de vensters open, wat naar de mening van het visitatieteam uniek is in het christelijk Pabo-onderwijs. Studenten ervaren het openen van de vensters als een positief punt maar maken zich zorgen of de opleiding deze positie kan behouden als de opleiding te groot wordt. Het visitatieteam vindt deze zorg begrijpelijk.

Studenten zijn tevreden over het DCBO-programma. Ze hebben het gevoel dat ze gedurende de opleiding genoeg handvatten aangereikt krijgen en adequate kennis en vaardigheden ontwikkelen om als docent in het christelijk basisonderwijs aan de slag te gaan. De doelstellingen van het DCBO-programma worden behaald en daarom beoordeelt Certiked dit toegevoegde onderwerp als **positief**.

Bijlage 1: Programma

Visitatiedag 1, 3 april 2008

9.30 – 10.00 uur	Bestuurslid en directeur <i>Voorstellen, doornemen programma</i> De heer dr. C.P. Boele De heer drs. J. Korteland Mevr. drs. H.D. Paalman De heer D.J. Hulstein De heer B.J.H. Godschalk De heer drs. J.G. Schipper Mevr. drs. J.A. Verkerk De heer W. Bruins
10.00 – 12.00 uur	Opleidingsdirecteur en curriculumontwikkelaars <i>Domeinspecifieke eisen, bachelorniveau hbo-oriëntatie, programma van de opleiding</i>
12.00 – 12.45 uur	Rondleiding langs de faciliteiten, presentatie en gesprek over EVC
12.45 – 14.00 uur	Documentenonderzoek, lunch
14.00 – 15.00 uur	Studenten voltijd, deeltijd en duaal, verdeeld over de leerjaren en profielen <i>Studiebegeleiding, studielast, informatievoorziening, faciliteiten</i> Voltijd A. van Manen A. Mannee M. Blok E. van Zetten Th. Fink-Jensen Deeltijd R. van Ballegooyen – Westerlaken J. Kap N. Robbertsen L. Jonker – Ceelen Duaal J. Hanemayer M. Peters P. Zuidijk

15.00 – 16.00	Docenten, docerend in hoofdvakken <i>Vakinhoud, beroepsoriëntatie en didactiek</i>
	Voltijd Mevr. H. Timmerman De heer drs. J.J. Bakker Mevr. Drs. D. Havinga Mevr. Drs. A.M. van Tilburg
	Deeltijd De heer drs. J. Steen
	Duaal De heer drs. J.W. Vlasblom
16.00 – 17.00 uur	Aanvullend onderzoek
17.00 – 17.30 uur	Opleidingsmanagement <i>Terugkoppeling van de bevindingen, maken van vervolgspraken</i>

Visitatiedag 2, 17 april 2008

9.30 – 10.00 uur	Opleidingsmanagement
10.00 – 11.00 uur	Studieadviseurs, stagebegeleiders en afstudeerbegeleiders <i>Stages en afstudeeropdrachten</i> De heer R. Schurink De heer drs. A. Kasse Mevr. drs. J.C. de Heer Mevr. J.H. Gardebroek Mevr. drs. C.L. Bakker Mevr. drs. J.E. Gerritsen Mevr. drs. E.J. Aanen Mevr. C. Klapwijk De heer drs. A. Nicolai
11.00 – 12.00 uur	Werkveld <i>Domeinspecifieke eisen, hbo-oriëntatie</i> De heer J. Blonk, bovenschools manager “Hervormde Schoolvereniging” Nijkerk De heer C.J. Visser, bovenschools manager “Schoolvereniging CNS” Putten Mevr. M.A.E. van Asselt, intern begeleider basisschool “De Triangel” Lunteren Mevr. J.H. van Rossum, opleidingscoördinator “Het Baken, CPOV” Veenendaal
12.00 – 13.00 uur	Lunch, documentenonderzoek
13.00 – 13.45 uur	Kwaliteitszorg Mevr. drs. H.D. Paalman Mevr. drs. J.A. Verkerk Mevr. C. Klapwijk Mevr. M. Blok

13.45 – 14.30 uur	Bijwonen afstudeergesprek door deel visitatieteam. Simultaan hebben andere leden van het visitatieteam een ontmoeting met studenten en docenten over verdiepingsminoren
14.30 – 15.30 uur	Alumni <i>Programma, aansluiting opleiding op beroepspraktijk, resultaten opleiding</i> Voltijd M. de Vries Y. Halma F. van Roekel R. Toes E. Eerland Deeltijd R. Scholderman D. Varga Duaal P. van Dijk C. van Beek
15.30 – 16.30 uur	Aanvullend documentenonderzoek, intern beraad van visitatieteam
16.30 – 17.00 uur	Opleidingsmanagement <i>Terugkoppeling</i>

Bijlage 2: Documenten

Documenten die zijn bestudeerd:

- Zelfevaluatie rapport
- Informatiegids CHE (NL en EN)
- Opleidingsgidsen VT/DT/DU
- Studiehandleidingen
- Opleidingsplan
- Competentiematrix
- Diploma Christelijk Basis Onderwijs, Toetsingskader en richtlijnen, Besturenraad
- Kwaliteit vergt keuzes; bestuurscharter lerarenopleidingen, HBO-raad, 2006
- Strategisch instellingsplan CHE, 2008
- Beleidsplan Academie Educatie 2006-2008
- Notulen Werkveldcommissie
- Notulen MT-vergaderingen
- Taakbeschrijving kernteams 2007-2008
- Evaluatie Kernteam MBO 2007-2008
- Rapportage docentenevaluatie afgestudeerden 2006-2007
- Rapportage alumni afgestudeerden 2006-2007
- Jaarverslag Kwaliteitszorg CHE Pabo 2006-2007
- CV's van docenten
- Sollicitatieprocedure personeel CHE
- Evaluatie Risico-inventarisatie en –evaluatie incl. reactie MT
- Beleidsplan Internationalisering
- Nota Studieloopbaanbegeleiding 2006
- Programma ICO-cursus 2006
- Nota Certificering school als Erkend leerbedrijf, 2008
- Examenregeling 2007-2008
- Toetsmatrijzen
- Document Minimumeisen kwaliteitszorginstrumentarium
- Handleiding Afstudeeronderzoek 2007-2008
- Handleiding opdrachten voor scholen en studenten 2008
- Stageboek LIO
- Lesmateriaal van alle studie jaren
- Toetsen van alle studie jaren
- Beleidsdocument Stage 2007-2010
- Nota Certificering school als Erkend leerbedrijf 2008
- Studiehandleiding Werkplekleren A-scholen
- Stageverslagen
- Afstudeerscripties

Bijlage 3: Domeinspecifiek referentiekader

Hieronder volgt een samenvatting van de CHE-SBL-competenties:

0. Een goede leraar is identitair competent.
Hij kan de identiteit van de school professioneel gestalte geven op verschillende momenten en in diverse contexten met leerlingen, collega's en ouders.
1. Een goede leraar is interpersoonlijk competent.
Hij kan op een goede, professionele manier met leerlingen omgaan.
2. Een goede leraar is pedagogisch competent.
Hij kan de leerlingen in een veilige werkomgeving houvast en structuur bieden om zich sociaal-emotioneel en moreel te kunnen ontwikkelen.
3. Een goede leraar is vakinhoudelijk en didactisch competent.
Hij kan de leerlingen helpen zich de culturele bagage eigen te maken die iedereen nodig heeft in de hedendaagse samenleving.
4. Een goede leraar is organisatorisch competent.
Hij kan zorgen voor een overzichtelijke, ordelijke en taakgerichte sfeer in zijn groep.
5. Een goede leraar is competent in het samenwerken met collega's.
Hij kan een professionele bijdrage leveren aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat op school, aan een goede onderlinge samenwerking en een goede schoolorganisatie.
6. Een goede leraar is competent in het samenwerken met de omgeving van de school.
Hij kan op een professionele manier communiceren met ouders en andere betrokkenen bij de vorming en ontwikkeling van zijn leerlingen.
7. Een goede leraar is competent in reflectie en ontwikkeling.
Hij kan op een professionele manier over zijn bekwaamheden en beroepsopvattingen nadenken. Hij kan zijn professionaliteit ontwikkelen en bijdetijds houden.

SBL-competenties →	0. Identitair	1. Interpersoonlijk	2. Pedagogisch	3. vakinhoudelijk en didactisch	4. Organisatorisch	5. Samenwerken met collega's	6. Samenwerken met de omgeving	7. Reflectie en ontwikkeling
Dublin								
Descriptoren ↓								
a. Kennis en inzicht	- Bijbelse, kerkhistorische en niet-christelijk religieuze opvattingen	- communicatie - interculturele communicatie - groepsdynamica	- opvoeding, leren, ontwikkeling, en mogelijkheden/belemmeringen daarbinnen - identiteitsontwikkeling en cultureel bepaalde zaken	- fundamentele leerinhoud vakken - didactiek (in relatie tot leren) - opbouw en samenhang schoolmethodes, doorlopende leerlijnen	- klassenmanagement - organisatorische aspecten van leeromgevingen	Samenwerking en onderwijsinnovatie - kwaliteitszorg - leerlingvolgsystemen - organisatievormen voor scholen	Infrastructuur waar scholen onderdeel van zijn: - sociaal, cultureel, maatschappelijk - educatief - economisch	- (gedrags) psychologie - loopbaanontwikkeling - vormen van professionele ontwikkeling
b. Toepassen kennis en inzicht	... gebruikelijke school- en klassenrituelen en open settings (vertellingen, dag- en weekopeningen, vieringen)	... methodieken op basis van integratie tussen praktische kennis, methodische en theoretische kennis en op basis van diagnose van de eigen praktijk	... methodieken op basis van integratie tussen praktische kennis (leefwereld en beleving), methodische en theoretische kennis op basis van diagnose van de eigen praktijk	... leerinhoud via methodieken en didactieken op basis van integratie tussen praktische kennis (schoolmethodes en leerinhouden), methodische en theoretische kennis en op basis van diagnose van de eigen praktijk	... organisatiemodellen op basis van integratie tussen praktische kennis, methodische en theoretische kennis en op basis van diagnose van de eigen praktijk	... innovaties, methodieken en didactieken, in teamverband op basis van integratie tussen praktische kennis, methodische en theoretische kennis en op basis van diagnose van de schoolpraktijk	... de complementaire bijdrage tussen school en omgeving, in onderling overleg, op basis van integratie tussen praktische kennis, methodische en theoretische kennis en op basis van diagnose	Benutten van theoretische, methodische en praktische kennis voor reflectie en zelfonderzoek resulterend in sterke zwakte analyse en ontwikkelingsvragen

c. Oordeels- vorming	...christelijk geïnspireerde visie aangeven, verantwoorden en in relatie brengen met niet- religieuze opvattingen en gebeurtenissen	...interactiepatronen en interventie- mogelijkheden, en gericht op verbetering eigen (school)praktijk	... opvoeden, leren en ontwikkeling, en gericht op verbetering eigen (school)praktijk	...didactiek (in relatie tot leren) en inhoud van het vak, en gericht op verbetering eigen (school)praktijk	...klassenmanagement en organisatie leeromgeving en gericht op verbeteren eigen (school)praktijk	...schoolontwik- keling en innovatie. Dit in onderling overleg.	...samenwerkings- relatie en van daaruit op verbeteren eigen scholpraktijk. Dit in onderling overleg.	...eigen professionele bekwaamheid en van daaruit systematisch werken aan ontwikkelingsvragen
Met inachtneming van: vanuit culturele en levensbeschouwelijk bepaaldheid beredeneerde keuzes maken, mede op basis van praktijkonderzoek (met inbegrip van diagnostiek) m.b.t.								
d. Communicatie	- belangrijke Bijbelse en religieuze noties doelgroep (leerlingen, ouders, collega's derden)	...opvoeden, leren en ontwikkeling doelgroep(leerlingen)	...didactiek (in relatie tot leren) en inhoud van het vak. doelgroep (leerlingen)	...didactiek (in relatie tot leren) en inhoud van het vak. doelgroep (leerlingen)	...klassenmanage- ment, organisatie en leeromgeving, doelgroep (leerlingen).	...schoolontwik- keling en innovatie. doelgroep (m.n. collega's, directie, bestuur)	... samenwerking met de omgeving. doelgroep (m.n. ouders, instellingen, bedrijfsleven)	...de eigen professionele identiteit en ontwikkeling en van daaruit vormgeving aan het beroep

e. Leervaardigheden	... eigen	...eigen onderwijs-	...eigen onderwijspraktijk en	...eigen	...eigen	...eigen	...eigen	...eigen
Met inachtneming van:	onderwijs-	praktijk en kunnen	kunnen inschakelen van	onderwijspraktijk	onderwijspraktijk en	onderwijspraktijk	onderwijspraktijk	onderwijspraktijk en
systematisch oriënteren,	praktijk en	inschakelen van	professionele leervormen	en kunnen	kunnen inschakelen	en kunnen	en kunnen	kunnen inschakelen
plannen, uitvoeren van	kunnen	professionele	(o.a. via intervisie, supervisie)	inschakelen van	van professionele	inschakelen van	inschakelen van	van professionele
ontwikkel- en	inschakelen	leervormen (o.a. via		professionele	leervormen (o.a. via	professionele	professionele	leervormen (o.a. via
verbeteracties en	van	intervisie, supervisie)		leervormen (o.a.	intervisie, supervisie)	leervormen (o.a.	leervormen (o.a.	intervisie,
reflecteren op	professionele			via intervisie,		via intervisie,	via intervisie,	supervisie)
	leervormen			supervisie)		supervisie)	supervisie)	
	(o.a. via							
	intervisie,							
	supervisie)							

Bijlage 4: Visitatieteam

Teamleider:	Drs. R. de Lusenet
Assistent teamleider:	Drs. P.M. Esveld
Externe deskundigen:	Dr. C. Vreugdenhil en H.J. Kok
Secretaris:	A.J.C. van Noort MA
Studentlid:	P.M. de Wilde

Bijlage 5: Deskundigheid

Panelleden →	<i>R. de Lusenet</i>	<i>P. Esveld</i>	<i>C. Vreugdenhil</i>	<i>H.J. Kok</i>	<i>A. van Noort</i>	<i>P. de Wilde</i>
	<i>Teamleider</i>	<i>Assistent teamleider</i>	<i>Deskundige</i>	<i>Deskundige</i>	<i>Secretaris</i>	<i>Studentlid</i>
Deskundigheid ↓						
<i>Werkveld- deskundigheid</i>		X	X	X		X
<i>Vak- deskundigheid</i>		X	X	X		X
<i>Internationale deskundigheid</i>	X	X	X	X		
<i>Onderwijs- deskundigheid</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Visitatie- of auditdeskundig- heid, incl. kwaliteitszorg- deskundigheid</i>	X	X			X	

Drs. R. de Lusenet, teamleider

De heer De Lusenet is sinds eind 2003 actief betrokken bij Certiked, onder andere als extern deskundige. In zijn overige werkzaamheden als zelfstandig organisatieadviseur is hij gespecialiseerd in human resource management, opleiding en training, kwaliteitsmanagement en professionalisering van het management binnen organisaties. De heer De Lusenet heeft een universitaire opleiding bedrijfskunde bij Nijenrode en in Delft gevolgd. Hij is ruim twintig jaar actief geweest in leidinggevende functies bij enkele toonaangevende internationale organisatieadviesbureaus, waaronder KPMG Consulting en GITP International. Naast zijn werkzaamheden op het gebied van human resource management en strategie en beleid, is hij in die hoedanigheid verantwoordelijk geweest voor het formuleren en (doen) uitvoeren van het bureaubeleid.

Drs. P.M. Esveld, assistent teamleider

Na zijn studie Nederlandse Taal- & Letterkunde aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, begon drs. Paul M. Esveld (1960) zijn loopbaan als docent/trainer van bedrijfsopleidingen op het terrein van mondelinge en schriftelijke communicatie, didactiek en opleidingskunde. Na korte tijd kreeg hij een commerciële functie bij een grote opleidingsorganisatie te Den Haag. Daarbij lag het accent voornamelijk op de acquisitie van nieuwe opleidingsopdrachten, het zorgdragen voor een goede uitvoering van het traject, en op het onderhouden van klantcontacten.

Paul Esveld is in 1994 in dienst getreden bij Cedeo te Rotterdam, en is sinds 1998 directeur van deze organisatie. Cedeo is bekend van de Cedeo-erkenning. Deze erkenning kan worden verleend aan onder andere opleidingsorganisaties die postinitiële beroeps- en functiegerichte opleidingen en trainingen verzorgen. Basis voor de Cedeo-erkenning vormt een performance meting in de vorm van klanttevredenheidsonderzoek.

Daarnaast is Esveld directeur van het Centrum voor Post Initieel Onderwijs Nederland (CPION). Binnen deze organisatie vinden inhoudelijke toetsingen van opleidingen om onder meer inhoud, aansluiting op het werkveld, toegevoegde waarde voor de beroepsgroep en niveau vast te stellen. CPION werkt onder auspiciën van onder meer de Stichting PHBO Nederland. Met positief resultaat getoetste opleidingen worden aangemerkt als officiële *Post HBO-Registeropleiding*.

Sinds 1 februari 2007 is Esveld directeur van Certiked VBI. De activiteiten van Certiked VBI zijn niet nieuw voor hem, aangezien hij als algemeen directeur betrokken was bij de oprichting en vervolgens verdere uitbouw van Certiked VBI.

Dr. C. Vreugdenhil, externe deskundige

De heer Vreugdenhil werkte vele jaren als leraar in lager, middelbaar en hoger onderwijs, was schoolbegeleider, wetenschappelijk onderzoeker en opleider van leraren. Sinds 1985 werkt hij als consultant voor het hoger onderwijs, speciaal de lerarenopleidingen. Hij was directeur van APS Onderwijsconsultancy en lector aan een pabo. Op de Nederlandse Antillen, in Uganda en in het voormalige Oost-Duitsland was en deels is hij intensief en langdurig betrokken bij onderwijsbeleid en schoolontwikkeling. Hij werkt momenteel als zelfstandig onderwijsconsultant.

H.J. Kok, externe deskundige

De heer Kok heeft na de afronding van de Pedagogische Academie de akte Speciaal Onderwijs (LOM/MLK) zich verder bekwaamd in management en organisatie. Nadat hij eerst als groepleerleraar werkzaam is geweest in het basisonderwijs, heeft hij vijf jaar als directeur van een basisschool gewerkt. In die periode was hij bestuurlijk actief in de politiek en in het onderwijs. In 1993 heeft hij de ervaringen in de onderwijspraktijk bestuurlijk omgezet als consultant en algemeen directeur in het basisonderwijs. Vanaf 1998 is hij werkzaam in verschillende managementfuncties bij Iselinge Educatieve Faculteit. In die hoedanigheid is hij de ontwerper van de opleiding "Van directeur tot bovenschools leiderschap" (IJsselgroep 2002-2005). In 2002 heeft hij de post HBO-opleiding "Bedrijfsmatig werken voor schoolbegeleidingsdiensten" (RUG) afgerond. De laatste jaren werkt hij als directeur Educatieve Dienstverlening van IJsselgroep en van Edudesk b.v. (uitzendbureau voor het onderwijs).

A.J.C. van Noort MA, secretaris

Mevrouw Van Noort heeft Personeel en Arbeid en Nederlandse taal- en letterkunde gestudeerd. Na haar studietijd was ze bij de LOI (1998-2005) werkzaam als businessunit manager, waar ze in de rol van opleidingsmanager verantwoordelijk was voor de kwaliteit en actualiteit van onder andere HBO-opleidingen op het gebied van marketing, communicatie, gezondheidszorg en welzijn. Ze werkt sindsdien als zelfstandig adviseur en interim manager. In het voorjaar van 2008 heeft ze de Masterstudie 'Management Consultancy' aan de Erasmus Universiteit afgerond.

P.M. de Wilde

Mevrouw De Wilde draait als studentlid mee binnen dit visitatieteam. In 2008 rondt zij haar Pabo-opleiding af op de hogeschool Driestar-educatief te Gouda.

Bijlage 6: Onafhankelijkheidsverklaringen